

De Herinneringen van Hoog Soeren

Afstudeerscriptie van Leif Ian van Herwaarden

Studentnummer 438222

HBO Archeologie | Hogeschool Saxion

Colofon

Opdrachtgever: Gemeente Apeldoorn

Status: Versie 2

Begeleider Gemeente Apeldoorn: Guido Spanjaard

Begeleider Saxion: Lize Noorda

Datum: 20 september 2022

Opmaak en vormgeving: Leif Ian van Herwaarden

Toelichting afbeelding voorblad: Foto Leif Ian van Herwaarden (Rechts) en mede stagiair Henrik Prins (Links), op de onthulling van het monument voor het munitiedepot op 01-10-2021, gemaakt door Guido Spanjaard.

© 2022 Leif Ian van Herwaarden

Voorwoord

“Het verhaal van Hoog Soeren moet vertelt worden aan de jongere generatie.” Deze zin uit de introductie van de documentaire “Dat wat Blijft” is de afgelopen jaren het mission-statement geweest van Gemeente Apeldoorn, en staat centraal aan het project dat in dit verslag zal worden beschreven (Pool, Dat wat Blijft, 2015). Deze documentaire is uitgebracht in 2015 door mediabedrijf Vinke Vision. Het verhaal waarover wordt gesproken gaat over een hotel in het dorp Hoog Soeren, en het bos dat rondom dit hotel ligt. In 1943 is dit hotel in beslag genomen door de Wehrmacht. Het gebouw is als hoofdkwartier gebruikt voor een operatie om een munitiedepot aan te leggen in het bos nabij Hoog Soeren. Dit was het grootste munitiedepot in Noordwest Europa, totdat het werd vernietigd in 1944.

In 2020 heeft Evert van Ginkel de fakkel overgenomen van Vinke Vision, en is zijn boek “Beladen Bos” uitgegeven. Hierin worden de resultaten van de archeologische onderzoeken die naar aanleiding van de munitieruiming in Hoog Soeren zijn uitgevoerd voor het publiek inzichtelijk gemaakt. Nu is deze taak aan mij overgedragen, en heb ik het voorrecht om het publiek bewust te maken van de gebeurtenissen die zich in hun woonplaats hebben afgespeeld. In 2021 wil Gemeente Apeldoorn een expositie organiseren waar het verhaal van het *Munitionslager* vertelt kan worden door middel van de archeologische vondsten die in de omgeving zijn gedaan. Dit verantwoordingsdocument dient om de keuzes die ik heb gemaakt met betrekking tot deze expositie toe te lichten en te onderbouwen. De opdrachtgever voor dit project is Gemeente Apeldoorn, met in het bijzonder mijn begeleider Guido Spanjaard. Het bijbehorende onderzoek heeft plaatsgevonden van 5 februari 2021 tot 18 mei van dat zelfde jaar, en is uitgevoerd door de auteur met ondersteuning van mede-stagiair Henrik Prins op het gebied van vondstkwiteit en conservatie. Het onderzoeksgebied is de gehele gemeente Apeldoorn, provincie Gelderland (zie figuur 1).

Graag zou ik op dit moment enkele mensen in het bijzonder bedanken, omdat zonder hun steun dit project niet mogelijk was geweest, of in elk geval van veel mindere kwaliteit was geweest.

Ten eerste Fennanda Heeres, die mijn emotionele steun en toeverlaat is geweest. Dit project is uitgevoerd tijdens de Covid-19 pandemie die de wereld in zijn greep had tijdens 2020 en 2021, wat voor veel complicaties heeft gezorgd. Zonder haar emotionele ondersteuning zouden deze complicaties mij teveel zijn geworden, wat het einde van dit project zou hebben betekend.

Lize Noorda, zonder wie ik nooit aan dit project had kunnen beginnen. Als mijn begeleider vanuit Saxion, en studieloopbaan begeleidster heeft zij gedurende mijn stage voor mij klaar gestaan. Zij heeft een luisterend oor geboden, niet alleen voor problemen met betrekking tot mijn afstudeerproject, maar ook met betrekking tot andere schoolzaken en mijn privésituatie.

Henrik Prins bedank ik voor zijn kennis en ervaring met betrekking tot de verschillende vondsten, en zijn aanwezigheid in het depot. Dankzij zijn eerdere stage bij Gemeente Apeldoorn kon hij mij veel vertellen over de verschillende soorten munitie die hier nu opgeslagen liggen, wat mij heeft geholpen om de stukken te kiezen die een verhaal vertellen waar het publiek enthousiast van kan worden.

Guido Spanjaard wil ik bedanken voor zijn uitstekende begeleiding en empathie. Mijn afstudeerstage was een unieke situatie, grotendeels door de eerdergenoemde pandemie. Hij had hier begrip voor, en heeft mij waar mogelijk ondersteund en gemotiveerd.

Masja Parlevliet, de gemeentelijk archeoloog van Apeldoorn is bij dit project betrokken geweest ver voordat ik überhaupt wist dat het bestond. Zij heeft mij waar mogelijk ondersteund en in contact gebracht met geweldige mensen die mij de informatie hebben verschaft die nodig is geweest om dit project tot een succes te maken.

Barry Orie wil ik bedanken voor zijn onuitputtelijk enthousiasme. Hij heeft laten weten dat hij bereid is om de expositie wanneer mogelijk online te promoten. Origineel was het alleen mijn intentie hem te interviewen. Hier is echter een onverwacht partnerschap uit voortgekomen.

George van Oosten, hotelmanager van het Hotel Oranjeoord, wil ik bedanken voor zijn rol als gastheer van de expositie, en het overduidelijke enthousiasme waarmee hij deze rol op zich neemt. De manier waarop hij mijzelf en medestagiair Henrik Prins in het hotel heeft ontvangen, en de warmte die wij hier hebben ervaren is nog steeds een blij herinnering voor mij, en ik hoop dat het publiek dit in 2021 net zo zal ervaren.

Inhoud

Samenvatting	4
1. Inleiding	5
1.1 Achtergrond.....	5
1.2 Woordkeus	5
1.3 De opdracht	6
1.4 Sociale verantwoording.....	7
1.5 Probleemstelling	7
1.6 Theoretisch Kader	8
1.7 Leeswijzer	9
2. Methoden en Verantwoording.....	10
2.1 Literatuuronderzoek.....	10
2.2 Enquête	10
2.3 Interviews	13
2.4 Depot-onderzoek.....	13
2.5 Inventarisatie van potentiële locaties	14
2.6 Vergroten van het draagvlak	14
2.7 Belanghebbenden	14
3. Resultaten.....	15
3.1 Enquête	15
3.2 Interviews	21
3.3 Expositielocatie.....	22
3.4 Depot Onderzoek.....	23
3.5 Vergroten van het draagvlak	24
3.6 Belanghebbenden	24
4. Conclusies.....	25
4.1 Expositie Locatie	25
4.2 Aankleding van de expositielocatie	26
4.3 Verantwoording vondstselectie	26
4.4 Vergroten van het draagvlak.....	31
4.5 Budget.....	32
4.6 Belangebbenden	32
4.7 Hoofdvraag.....	33
4.8 Afwijkingen van het draaiboek.....	34
5. Aanbevelingen.....	35
5.1 Toekomstige onderzoeken.....	35
5.2 Activiteit	35
6. Zelfreflectie	36
6.1 Door Covid	36
6.2 Afwijkingen van PVA	36
6.3 Bronreflectie	36
6.4 Uitkomsten van het onderzoek.....	37

6.5 Onderzoeks-kader	37
6.6 Mijn werkhouding	38
6.7 Wat heb ik geleerd?	38
7. Bibliografie	39
Bijlagen.....	41
8.1 Interviews	41
8.2 Resultaten Enquête	42

Samenvatting

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden veel gebouwen, objecten, en gebieden in beslag genomen voor gebruik door de Duitse legermacht. In Apeldoorn werd Hotel Oranjeoord in Hoog Soeren gevorderd, samen met een groot deel van het omliggende bos. Dit hotel werd hierna gebruikt als hoofdkwartier van de lokale Wehrmacht divisie, van waaruit zij hun operaties uitvoerde. Eén van deze operaties was het aanleggen van het grootste munitiedepot van Noordwest Europa. In de omgeving van Hoog Soeren zijn 273 ondergrondse opslagplaatsen aangelegd, waar zowel Duitse- als buitmunitionie werd bewaard, met het doel om deze via de spoorlijn langs halte Assel naar de verschillende fronten te verplaatsen (Nales, 2014). Toen in 1944 de geallieerden binnenvielen heeft de Wehrmacht besloten om de depots tot ontploffing te brengen, in de hoop te voorkomen dat de munitie die hier bewaard werd in handen zou vallen van de Canadezen. Echter, niet alle geplande explosies zijn daadwerkelijk uitgevoerd. Of dit komt door sabotage, of per ongeluk, is onbekend. Van de munitie die wel explodeerden is ongeveer 1/3e daadwerkelijk vernietigd. 1/3e is alleen maar dieper de grond in geslagen, en 1/3e is door de explosie over grote afstanden verspreid (Pool, Dat wat Blijft, 2015).

Het doel van dit onderzoek is om te achterhalen wat de beste manier is om dit verhaal aan het publiek te presenteren. Voor dit project is een inventarisatie gemaakt van de materialen en middelen die Gemeente Apeldoorn reeds tot haar beschikking heeft. Hierna is besloten om inderdaad een expositie op te zetten, bestaande uit vier delen. Voorafgaand aan de opzet van de expositie is een marktonderzoek uitgevoerd, bestaande uit een enquête die is afgenomen onder de inwoners van Gemeente Apeldoorn en interviews met de beheerders van verschillende Tweede Wereldoorlog gerelateerde exposities in de omgeving van de gemeente. De ondersteunende tekst van de expositie is gebaseerd op een literatuuronderzoek.

Er is een voorselectie gemaakt van vondsten die goed genoeg geconserveerd zijn om tentoon te stellen. Deze selectie is verder toegespitst om te bepalen welke vondsten het best kunnen helpen het verhaal te vertellen dat de auteur met de inwoners van Apeldoorn wil delen. Het uiteindelijke uiterlijk van de expositie, bestaande uit de tekst, de gebruikte vondsten, locatie, en opmaak zijn gebaseerd op een marktonderzoek. Voor dit marktonderzoek is een enquête afgenomen onder inwoners van de gemeente Apeldoorn, en zijn interviews gehouden met beheerders van andere exposities over de Tweede Wereldoorlog.

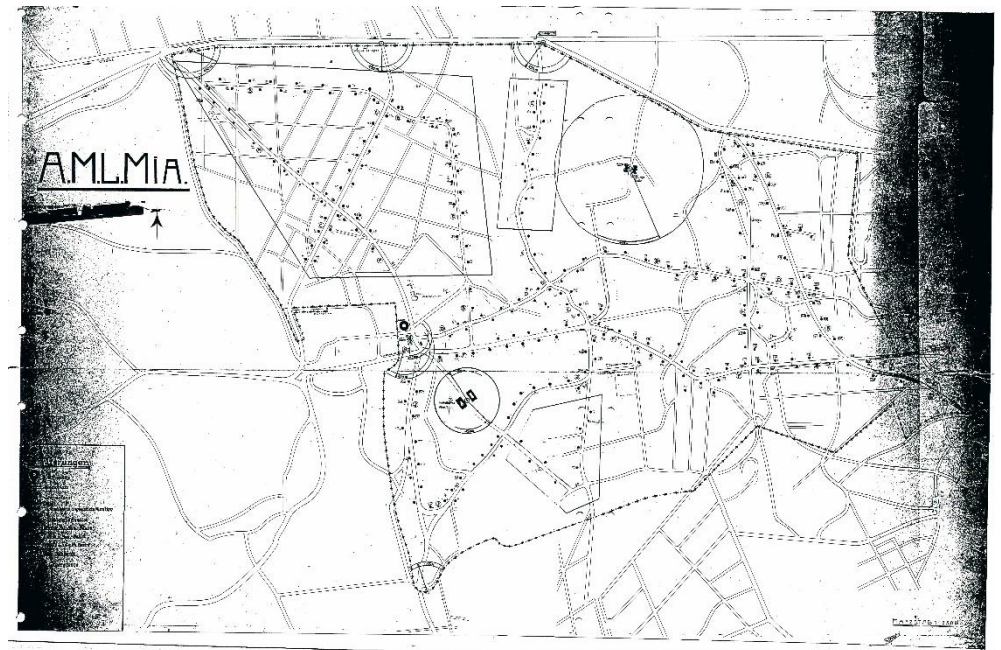
Om te adverteren voor de expositie is besloten om gebruik te maken van enkele evenementen. Dit waren de Nationale Archeologiedagen, en de onthulling van een monument ter nagedachtenis aan het depot. Voor de Nationale Archeologiedagen is een historische wandelroute uitgezet, met behulp van een cultuurhistorische inventarisatie. Voor de onthulling van het monument is een presentatie gemaakt en gegeven, en een preview-vitrine samengesteld die enkele maanden op de locatie van de expositie gestaan heeft.

De expositie vindt plaats in Hotel Oranjeoord in Hoog Soeren, en is te bezichtigen van 17 April tot en met het einde van September 2022.

1. Inleiding

1.1 Achtergrond

In 1943 is Hotel Oranjeoord, samen met een groot deel van de bossen rondom Hoog Soeren, in beslag genomen door de Wehrmacht. Deze heeft in die bossen 273 ondergrondse munitieopslagplaatsen aangelegd (Nales, Transect-rapport 480, 2014). Deze opslagpunten vormde samen het grootste munitiedepot in Noordwest Europa, onder de naam “Lützow” (Ginkel, 2020). De Veluwe was hier een uitgelezen locatie voor. Het was centraal gelegen tussen de verschillende fronten en productiecentra, waardoor munitie makkelijk van en naar het depot kon worden vervoerd. Verder zorgde de dichte bebossing ervoor dat de depots niet vanuit de lucht te herkennen waren, wat een goede verdediging was tegen geallieerde bommenwerpers.

Figuur 1 Scan van een kaart van het munitiedepot, met de grenzen van het depot en de verschillende opslagplaatsen

In 1944 vielen de geallieerde binnen. De Canadese bevrijders kwamen dusdanig dichtbij dat de Wehrmacht besloot om de depots tot ontploffing te brengen, in de hoop te voorkomen dat deze in handen van de vijand vielen. Echter, niet alle opslagplaatsen zijn ontploft. Zij het door een fout van de soldaten, of door moedwillige sabotage van één van de Apeldoornse dwangarbeiders is een groot deel niet ontploft. Van de opslagplaatsen die wel geëxplodeerd zijn is ongeveer één derde van de munitie in de explosie vernietigd. Eén derde is door de kracht van de explosie diep de grond in geslagen, en één derde is door de explosie over grote afstanden verspreid (Pool, Dat wat Blijft, 2015).

Voor een lange tijd na de oorlog zijn de bossen rondom Hoog Soeren afgesloten geweest voor het brede publiek. De aanwezigheid van explosieven in de bodem waren een grote risicofactor. Vanaf 1998 is de Explosieve Opruimingsdienst begonnen met het saneren van deze bossen. Sinds 1999 wordt de EOD hierin ondersteund door het civiele opsporingsbedrijf firma Leemans. Gedurende het explosievenonderzoek zijn meerdere archeologische vondsten gemeld, en sinds 2011 zijn archeologen van Gemeente Apeldoorn ook direct betrokken geweest bij het project (Gemeente Apeldoorn, 2015).

Hoewel de saneringswerkzaamheden tot op de dag van vandaag nog steeds plaats vinden, is het bos rond Hoog Soeren tegenwoordig open voor het publiek.

1.2 Woordkeus

Om dit verslag te verduidelijken is het belangrijk om stil te staan bij een paar veelvoorkomende woorden, die potentieel voor verwarring kunnen zorgen. Hieronder wordt uitgelegd waarom een bepaalde verwoording is gekozen, en wat bepaalde woorden in de context van dit verslag betekenen.

Wanneer de tekst de bezettende troepen rondom Hoog Soeren beschrijft zal nooit worden gesproken over “de Duitsers”. Soms worden deze soldaten beschreven als “de Duitse soldaten”, “de Duitse bezetter”, “de Wehrmacht”, of andere soortgelijke beschrijvingen. In veel andere teksten worden de woorden “Nazi” en “Duitser” beiden gebruikt alsof deze hetzelfde betekenen. Vanuit een familiegeschiedenis vol verzet en rebellie weet de auteur van deze tekst dat dit niet het geval is, en dat geen enkel volk als monoliet gezien kan worden. Daarom zullen het Duitse volk en de Duitse legermacht in deze tekst als verschillende entiteiten worden beschouwd.

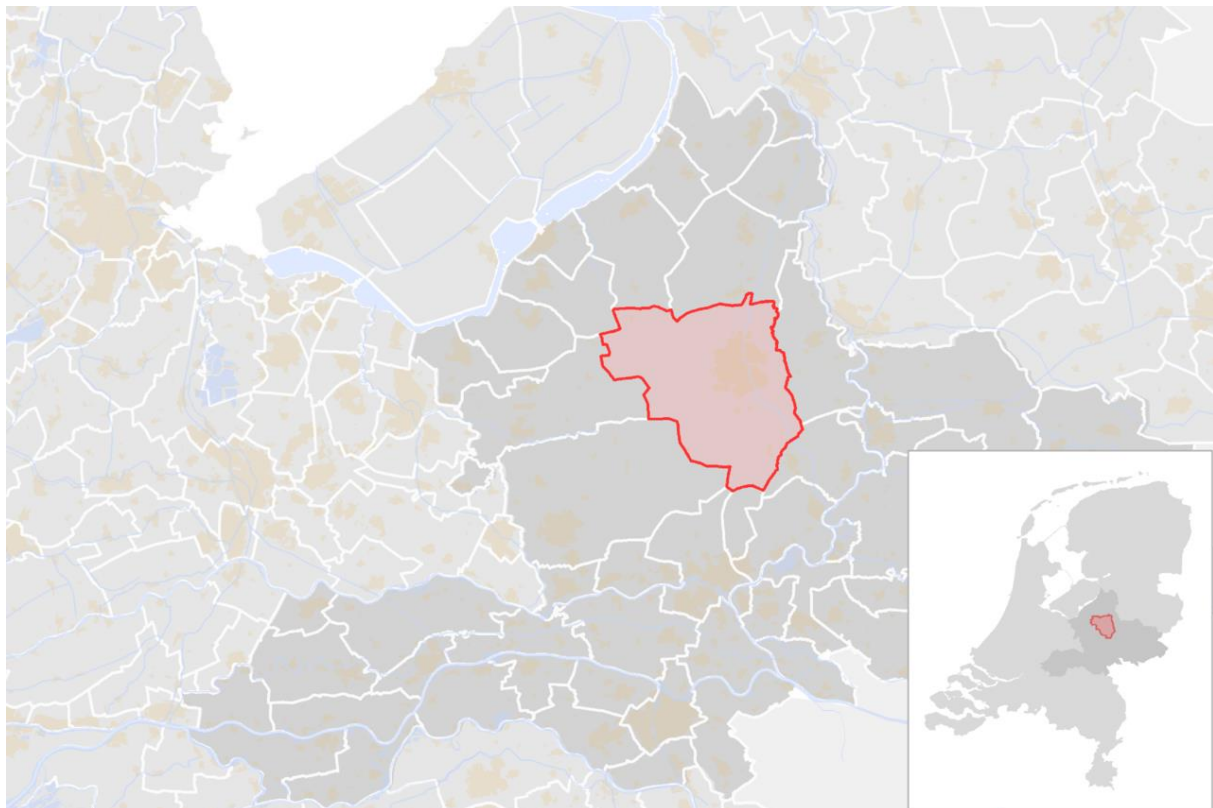
In dit verslag zal vaak worden gesproken over de gemeente Apeldoorn, en Gemeente Apeldoorn. Gemeente Apeldoorn (met twee hoofdletters) is het bedrijf waar dit project zal worden uitgevoerd. De gemeente Apeldoorn (mogelijke toevoeging van ‘de’, en slechts één hoofdletter) betreft de geografische locatie van de gemeente.

In deze tekst zullen de woorden “opslagplaats” en “munitiedepot” worden gebruikt. Deze zijn nauw verwant, en in veel zinnen zouden beiden kunnen passen. Met het munitiedepot wordt gerefereerd naar het gehele gebied dat door de Wehrmacht in beslag is genomen om munitie in op te slaan, specifiek rondom Hoog Soeren. Een opslagplaats is één van de vele, deels ondergrondse constructies binnen het munitiedepot waarin de munitie opgeslagen werd.

1.3 De opdracht

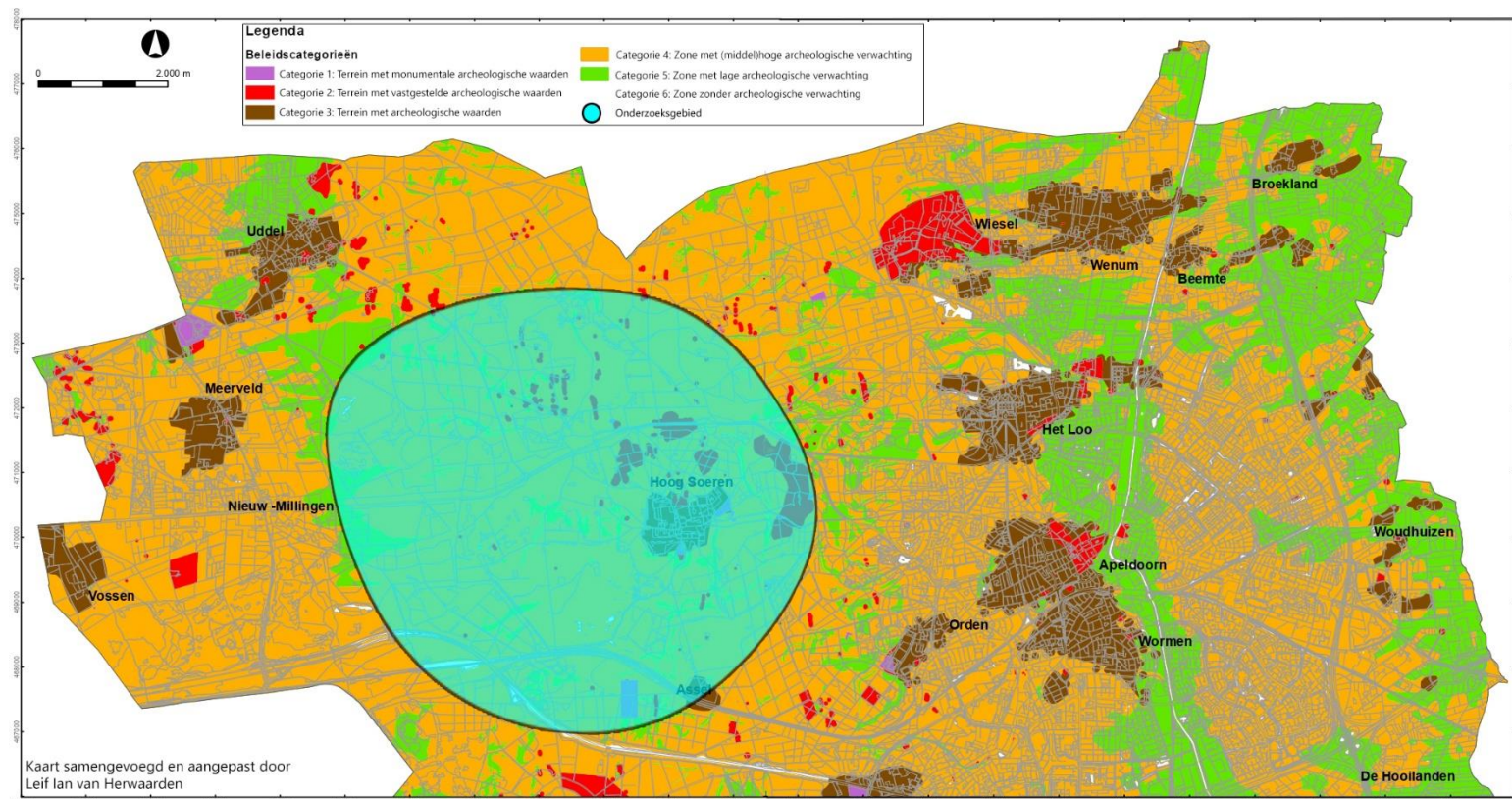
Tijdens het ruimen van het munitiedepot is een grote hoeveelheid archeologische vondsten gedocumenteerd. Het grootste deel hiervan dateert uit de Tweede Wereldoorlog. Echter, er is ook sprake van oudere vondsten, zoals een Romeinse gesp en Neolithische vuistbijlen (Gemeente Apeldoorn, 2015). Gemeente Apeldoorn heeft al een lange tijd de wens om het verhaal van deze regio inzichtelijk te maken voor de inwoners van de gemeente. In 2015 resulteerde deze wens in de documentaire ‘Dat wat Blijft’, van filmbedrijf Vinke Vision. In 2019 heeft Evert van Ginkel deze film opgevolgd met zijn boek “Beladen Bos”. Nu wil de gemeente een expositie opzetten waarin de vondsten die gedaan zijn tijdens de saneringswerkzaamheden met het publiek worden gedeeld.

Deze wens vormde de aanleiding van dit onderzoek. Hierin werd complete vrijheid gegeven aan de auteur van dit verslag. De data waarop de expositie plaats zou vinden, de locatie, objecten die tentoongesteld zouden worden, en de subdoelgroepen moesten nog bepaald worden. Het enige dat zeker was, was dat de expositie plaats zou vinden binnen de gemeente Apeldoorn, en dat de hoofddoelgroep bestond uit inwoners van deze gemeente. Verder moesten alle tentoongestelde vondsten gedaan zijn bij het saneringsproject in de omgeving van Hoog Soeren. Dit is dus de afbakening van het project. Het onderzoeksgebied is de gehele gemeente Apeldoorn. Hiermee wordt bedoeld dat enquêtes alleen binnen de gemeente zullen worden afgenomen, en dat alleen binnen de gemeente gezocht zal worden naar een passende locatie voor de expositie.

Figuur 2 Ligging van gemeente Apeldoorn, via Centraal Bureau voor de Statistiek

De exacte vondsten die gebruikt zouden worden in de expositie moesten nog bepaald worden. Het enige dat zeker was, was dat het vondsten zouden zijn die waren gedocumenteerd tijdens de verschillende opgravingen die plaatsvonden als ondersteuning van het ruimen van de munitie. Deze opgravingen hebben plaatsgevonden op de oude ligging van het munitiedepot, nabij Assel, en op de Uddelse Heide (Nales, *Transect-rapport 480*, 2014). Deze vondsten worden op moment van schrijven beheerd door Gemeente Apeldoorn in het ACEC gebouw, of door specialistisch bedrijf Leemans in een loods naast de Koningin Juliana Toren. In figuur 3 wordt een indicatie gegeven van het gebied waaruit deze vondsten afkomstig zijn. Vondsten die tijdens andere projecten zijn gedocumenteerd zullen niet worden overwogen voor gebruik in de expositie.

Figuur 3 Ligging van het onderzoeksgebied, gebaseerd op de ligging van het voormalige munitiedepot, de uitgevoerde ruimsacties, en de archeologische verwachtingen ten tijde van deze acties. Afbeelding afkomstig van de Archeologische Beleidskaart 2015, van Gemeente Apeldoorn.

1.4 Sociale verantwoording.

De Tweede Wereldoorlog en de bevrijding van de stad door de Canadezen maakt een belangrijk deel uit van de fysieke identiteit van Apeldoorn. Dit is onder anderen te zien in het standbeeld “De man met twee hoeden”, dat in Apeldoorn op een plateau staat dat geplaveid is met tegels met een esdoornblad reliëf. In Ottawa staat een kopie van dit standbeeld (Visch, 2000).

De band tussen Apeldoorn en haar Canadese bevrijders is ook te herkennen in de Canadese Esdoorns die in de tuin van paleis Het Loo zijn geplant. Deze twaalf van bomen zijn Prinses Juliana aan haar moeder, Koningin Wilhelmina, geschenken ter herinnering aan hun vlucht naar- en verblijf in Canada tijdens de Tweede Wereldoorlog (Omroep Gelderland, 2019).

Naast de fysieke identiteit van Apeldoorn is het belang van de bevrijding ook te zien in de emotionele identiteit van de stad. Bijvoorbeeld in de ‘bevrijdingsvlag’ die het rode esdoornblad integreert in de stadsvlag van Apeldoorn. Of anders in de populariteit van de Canadian Walk; een wandelroute door de stad die langs verschillende stopen met archeologische vondsten loopt, waar men via een app naar audio kan luisteren die het verhaal van de bevrijding vertelt (Max internetbureau, 2020).

Toch lijkt slechts ongeveer de helft van de inwoners van de gemeente bekend te zijn met het munitiedepot dat nabij hun woonplaats is aangelegd (volgens een enquête afgenomen tijdens dit project). Het verhaal van dit munitiedepot verdient het om herinnerd te worden. Het idee dat het verhaal van het munitiedepot moet worden bewaard voor volgende generaties, is al zo oud als het depot zelf. Dit begon met H. Robbé Grosskamp. Toen de Wehrmacht het munitiedepot probeerde te vernietigen moest heel Hoog Soeren geëvacueerd worden. Toch bleef deze ingenieur achter, om de impact van de vernietiging te beschrijven terwijl het om hem heen gebeurde (Ginkel, 2020). Later, in 2015, werd de documentaire ‘Dat wat Blijft’ gemaakt, door filmbedrijf Vinke Vision. In 2019 is een boek uitgekomen over het munitiedepot; ‘Beladen Bos’, van auteur Evert van Ginkel. De expositie die met behulp van dit project wordt opgezet is de meest recente stap om de geschiedenis van het munitiedepot inzichtelijk te maken voor de inwoners van Gemeente Apeldoorn.

1.5 Probleemstelling

Om dit project af te bakenen en richting te geven zijn de volgende hoofd- en deelvragen gesteld. Deze zijn opgedeeld in een micro, meso, en macroniveau. In de context van dit verslag heeft het microniveau betrekking tot de opzet van de expositie. Dit is een onderwerp waar de projectleider complete controle over heeft. Het mesoniveau gaat over de communicatie tussen de expositie en het publiek. Hier heeft de projectgroep invloed over; zij bepalen immers welke

boodschap wordt overgebracht. Maar hoe het publiek deze boodschap interpreteert kunnen zij niet bepalen. Het macroniveau gaat over partijen waar de expositie van afhankelijk zal zijn. De projectgroep kan tijdens dit project geen invloed uitoefenen op deze partijen.

Hoofdvraag:

Hoe kan een expositie het best worden ingezet om de archeologische resultaten van het ruimen van de munitiedepots bij Hoog Soeren aantrekkelijk en inzichtelijk gemaakt worden voor de inwoners van gemeente Apeldoorn?

Deelvragen:

Deelvragen Microniveau:

1. Op welke (sub)doelgroep zal de expositie over het munitiedepot gericht worden?
2. Welk deel van het verhaal van het munitiedepot bij Hoog Soeren zal in de expositie worden verteld?
3. Welke objecten kunnen het best worden gebruikt om het verhaal van het munitiedepot te vertellen?
4. Waar binnen de gemeente Apeldoorn zal de expositie plaatsvinden?
5. Op welke wijze moet de expositieruimte worden ingericht zodat deze past binnen de gekozen locatie?

Deelvragen Mesoniveau:

6. Via welke media kan de gekozen doelgroep het best worden bereikt?
7. Waar moet rekening mee gehouden worden binnen het opzetten van de expositie, zodat het niveau aansluit bij de gekozen doelgroep?
8. Hoeveel budget zal nodig zijn om de expositie op de beoogde locatie te realiseren?
9. Hoe kan de expositie toegankelijk worden gemaakt voor bezoekers met een (audiovisuele) beperking?
10. Behalve een expositie, welke andere acties en activiteiten kunnen worden opgezet om te helpen het verhaal van het munitiedepot te vertellen, al dan niet ter ondersteuning van de expositie?

Deelvragen Macroniveau:

11. Welke andere 3e partijen, naast Gemeente Apeldoorn en de bezoekers, zijn betrokken bij dit project en dienen op de hoogte gehouden te worden?

1.6 Theoretisch Kader

Volgens artikel 9 van het verdrag van Malta is het de taak van een archeoloog om de algemene kennis en interesse met betrekking tot de archeologie te bevorderen (Raad van Europa, 2022). Hiervoor is het niet genoeg om de relevante informatie openbaar te maken. Dit geeft het publiek de mogelijkheid om informatie in te zien, maar moedigt niet aan om gebruik te maken van deze mogelijkheid. Om te voldoen aan de eisen die worden gesteld in het verdrag van Malta is het nodig om het publiek te enthousiasmeren over het onderwerp. In dit onderzoek wordt gezocht naar de beste manier om dit te doen met betrekking tot het munitiedepot bij Hoog Soeren. Dit in de hoop dat de ideeën, methoden en technieken die voor dit project worden gebruikt ook van toepassing kunnen zijn bij andere soortgelijke projecten, zij het exposities, of andere archeologische publieksprojecten.

Tijdens dit project is nieuwe data verzameld met betrekking tot publieksbereik. Dit is gedaan door middel van een enquête en interviews. Deze data geeft inzicht in de verschillende demografieën waar een expositie op ingesteld kan zijn. In het kader van archeologisch onderzoek is geen nieuwe data verzameld. In plaats daarvan is door middel van een literatuuronderzoek reeds bestaande informatie verzameld over het munitiedepot, de ruimingswerkzaamheden, en materialen zoals de objecten die tijdens deze werkzaamheden zijn gevonden. Door deze bronnen te combineren wordt nieuwe context gegeven aan de materiele archeologie van het munitiedepot, waar nieuwe conclusies uit getrokken kunnen worden. Deze nieuwe context draagt bij aan een breder begrip van de geschiedenis van het munitiedepot.

In recente jaren wordt steeds vaker archeologisch onderzoek gedaan naar de Tweede Wereldoorlog (Bosman, 2014). Dit is in contrast met de periode van 2007 tot en met 2010. Hoewel er in deze periode 221 onderzoeksprojecten over de Tweede Wereldoorlog werden gesubsidieerd, lag de nadruk hier voornamelijk op landschappelijke elementen en geschiedkunde, en werd het bodemarchief vaak onderbelicht of genegeerd (Kok R., 2013). De manier waarop archeologen gewoonlijk informatie overbrengen aan het publiek, sluit niet altijd even goed aan op de Tweede Wereldoorlog. Dit is omdat een deel van het publiek anders om gaat met deze periode, dan met voorgaande tijdperiodes. Herinneringstoerisme is op dit moment nog een grote drijfveer voor de interesse die het publiek toont in de Tweede Wereldoorlog (Hogervorst, 2015).

Om het draagvlak van de archeologie te vergroten is het van belang om het onderwerp te presenteren op een manier die aansluit op het publiek. In het geval van de Tweede Wereldoorlog is dit momenteel dus nog een nieuw, en uniek probleem. Tijdens dit project worden meerdere kanalen ingezet om het publiek te bereiken, en te enthousiasmeren. Afhankelijk van de uitkomst van dit project kan worden geconcludeerd welk van deze ideeën werken, en welke in de toekomst beter achterwege kunnen worden gelaten.

1.7 Leeswijzer

Dit verslag is een verantwoording voor de keuzes die zijn gemaakt tijdens het project omtrent de expositie over het munitiedepot nabij Hoog Soeren, gemeente Apeldoorn. Dit gebeurt in hoofdstuk 2, 'Methoden en verantwoording'. Dit hoofdstuk is opgedeeld in drie secties, 'Methoden en Technieken', 'Resultaten', en 'Conclusies', in die volgorde. In hoofdstuk 2.1 wordt uitgelegd welke onderzoeksmethoden zijn gebruikt, en welke deelvragen zij hebben geholpen te beantwoorden. Hier zal ook worden beschreven waarom deze methoden zijn gebruikt. In hoofdstuk 2.2 wordt getoond wat de uitkomsten van deze onderzoeksmethoden zijn. Deze resultaten worden in hoofdstuk 2.3 geïnterpreteerd, zodat hier conclusies uit kunnen worden getrokken. In dit hoofdstuk worden dus ook de hoofd- en deelvragen beantwoordt.

In hoofdstuk 3, aanbevelingen, wordt nagedacht over eventuele vervolgstappen. Uit dit onderzoek zijn vragen voortgekomen waarvan het antwoord niet bijdraagt aan het onderzoek zelf. Hiervoor zou eventueel een nieuw onderzoek kunnen worden opgezet. Hoofdstuk 4 is een zelfreflectie, waarin de auteur terugkijkt op de gebruikte werkwijze en werkhouding, en beschrijft hoe de auteur tijdens dit project als persoon gegroeid is.

Tot slot volgen de bronnenlijst en de bijlagen, waarin de enquête en een beschrijving van de verschillende interviews zijn opgenomen.

2. Methoden en Verantwoording

In dit hoofdstuk zal worden uitgelegd welke stappen zijn ondernomen om de vragen beschreven in hoofdstuk 1.5 te beantwoorden. Voor sommige deelvragen zijn meerdere onderzoeksmethoden toegepast, en sommige onderzoeksmethoden hebben bijgedragen aan het antwoord op meer dan één deelvraag. Hieronder worden de verschillende toegepaste onderzoeksmethoden beschreven, en wordt genoemd welke onderzoeksvraag zij hebben helpen beantwoorden. Voor sommige deelvragen zijn meerdere onderzoeksmethoden toegepast, en sommige onderzoeksmethoden hebben bijgedragen aan het antwoord op meer dan één deelvraag.

2.1 Literatuuronderzoek

Aan de basis van dit project ligt een literatuuronderzoek. Dit onderzoek heeft drie hoofddoelen. Ten eerste wordt de geschiedenis van het munitiedepot bij Hoog Soeren in kaart gebracht. Dit wordt onder anderen beschreven in de rapportages van eerdere opgravingen, en het boek *Beladen Bos* van Evert van Ginkel. Ten tweede is onderzoek gedaan naar de verschillende vondsten die in de expositie tentoongesteld worden. Dit is gedaan om te achterhalen welke vondsten het best kunnen worden gebruikt om de eerdergenoemde geschiedenis van het depot te beschrijven, en om genoeg informatie over deze vondsten te verzamelen om aan het publiek over te brengen. Hierbij is de informatie uit de archeologische rapportages aangevuld met buitenlandse bronnen. De restanten van gevonden vuurwapens en munitie zijn beschreven aan de hand van het boek *German Infantry Weapons* van het United States War Department. Hierin wordt zowel de makelij als het gebruik van verschillende vuurwapens beschreven. In dit boek staan ook tekeningen van hoe sommige objecten op de expositie er uit zagen toen deze nog heel waren. In het boek *Wachgeküsst* van Susanne Fraas wordt context gegeven aan een porseleinen schoteltje dat op de expositie getoond wordt, waaruit blijkt dat deze van Duitse afkomst is. Andere bronnen zijn gebruikt om te verantwoorden waarom bepaalde vondsten in de expositie getoond worden, zoals *Do you see the “face”? Individual differences in face pareidolia*, van L.F. Zhou. Deze laatstgenoemde bron beschrijft het psychologisch fenomeen ‘pareidolie’, waar het menselijk brein geneigd is om menselijke gezichten te herkennen in verschillende vormpatronen, en hier emotionele waarde aan te hechten. Dit is gebruikt om te beargumenteren hoe de toevoeging van een gasmasker de memorabiliteit van de expositie positief zou kunnen beïnvloeden.

Tot slot moet de vertaalslag worden gemaakt naar het publiek. Hiervoor is onderzoek gedaan naar verschillende bestaande exposities over de Tweede Wereldoorlog. Hiervoor is onder anderen gekeken naar de *Museumcijfers 2019* van René Goudriaan, om een indicatie te krijgen van de verschillende doelgroepen voor de expositie. Dit deel van het onderzoek legt ook de basis voor andere onderzoeksmethoden, zoals de enquête. Hiervoor is *Introductory Statistics (5th edition)* van T. Wonnacott gebruikt om de foutmarge van een enquête te bepalen, of *Wat is de beste locatie voor mijn pand?* van MKB Nederland om te ontdekken aan welke eisen een goede expositie-locatie moet voldoen.

Dit literatuuronderzoek is een constant proces geweest tijdens het project. Aan het begin van het onderzoek was het van belang dat de projectgroep achtergrondinformatie kon verzamelen over het munitiedepot. Gedurende de rest van het onderzoek werden regelmatig verschillende bronnen geraadpleegd om extra informatie te vergaren, of om te bepalen wat de volgende stap van het project zou zijn. Voornamelijk voor deelvraag 3 is gebruik gemaakt van het literatuuronderzoek, om de geschiedenis van verschillende objecten met elkaar te vergelijken, en de keuze van één vondst over een andere te beargumenteren. Veel van deze bronnen hebben direct bijgedragen aan dit verslag. Anderen zijn geraadpleegd voor het draaiboek, maar niet voor de verantwoording daarvan. Alle bronnen die aan dit project hebben bijgedragen zijn vermeld in de bronnenlijst in de bijlagen van dit verslag.

2.2 Enquête

Voor het beantwoorden van deelvragen 1, 2, 3, 4, 6, en 7 is een kwantitatieve enquête opgesteld. Deze vragen draaien voornamelijk om het identificeren van de relevante subdoelgroepen, of onderwerpen die hier van afhangen. Bijvoorbeeld, welk deel van het verhaal het best verteld kan worden wordt deels bepaald door de doelgroep waar verschillende onderwerpen beter of slechter op aansluiten. Een kwantitatieve enquête geeft een breed beeld van de bevolking. Hierbij wordt niet op details gelet, maar worden trends onder de verschillende subdoelgroepen in kaart gebracht, zoals leeftijd, opleidingsniveaus, en algemene interesses.

Deze enquête bestaat uit 11 gesloten vragen, met als uitzondering één vraag waarop kan worden geantwoord met “Anders, namelijk...”. Dit is in de hoop dat de enquête een duidelijk beeld geeft van de verschillende doelgroepen van de expositie. Met open vragen worden zeer uiteenlopende antwoorden gegeven. De antwoorden op gesloten vragen worden makkelijker omgezet tot grafieken. In verband met de Covid-19 pandemie die heerste tijdens dit project, is deze enquête online, anoniem afgenomen. De enquête kon worden ingevuld door iedereen die de link had. Deze link werd verspreid via het de nieuwsbrief ‘Ruimte voor Erfgoed’, en de sociale media van Gemeente Apeldoorn, leden van de projectgroep, en de oprichter van oorlogsmuseum ‘War History 05’. Het hoofddoel van de enquête was om een doelgroep te bepalen voor de expositie. Door te zien welke demografie het meest geïnteresseerd is in het onderwerp van de expositie, kan worden bepaald op welk niveau de ondersteunende tekst moet worden aangepast, en welk deel van het verhaal verteld kan worden.

Het was de bedoeling dat de uitkomsten van de enquête mee zouden wegen in de verschillende keuzes omtrent de expositie. Daarom moest de enquête enkele weken vóór het einde van het project worden stopgezet. Tevens kon de enquête niet vanaf week één lopen, omdat de projectleden zich eerst moesten inlezen in het onderwerp, en bedenken welke vragen zij met deze enquête wilde beantwoorden. Daarna is de enquête opgezet, met aandacht op de manier waarop de vragen zijn gesteld. Het is belangrijk dat het publiek de vragen op dezelfde wijze interpreteert als waarop de enquêteer deze vragen bedoelde. Uiteindelijk heeft de enquête voor 6 weken gelopen. De vragen, antwoorden, en de redenen voor deze vragen, waren als volgt:

1. Waar in gemeente Apeldoorn woont u?

a. Apeldoorn Centrum	k. Hoog Soeren
b. Apeldoorn West	l. Hoenderloo
c. Apeldoorn Zuidwest	m. Loenen
d. Apeldoorn Zuid	n. Beekbergen
e. Apeldoorn Zuidoost	o. Lieren
f. Apeldoorn Oost	p. Klarenbeek
g. Apeldoorn Oost	q. Wenum, Wiesel of Beemte
h. Apeldoorn Noordoost	r. Ik woon niet in de gemeente Apeldoorn
i. Apeldoorn Noord	
j. Uddel	

De foutmarge van een enquête geeft aan hoe betrouwbaar de uitkomst is. Wanneer een enquête een foutmarge heeft van bijvoorbeeld 20% betekent dit dat de resultaten van de enquête gemiddeld 20% kunnen afwijken van de werkelijkheid. Deze foutmarge hangt af van welk percentage van de doelgroep onderdeel uitmaakt van de steekproef, en hoe betrouwbaar de gegeven antwoorden zijn (Wonnacott, 1990). Om de betrouwbaarheid van de enquête vast te stellen is het belangrijk om te kijken naar een meting waarvan het daadwerkelijke antwoord al bekend is. In dit geval: Waar in Gemeente Apeldoorn woont u?

Verder kunnen de antwoorden op deze vraag gekoppeld worden aan de antwoorden op vragen 6 en 10 (zie later) om te bepalen waar de meest geïnteresseerde mensen wonen, en hoe ver de bewoners van verschillende wijken bereid zijn om te reizen. Dit helpt om te bepalen waar de expositie het best plaats kan vinden. Tot slot wordt deze vraag gebruikt als filter. Zoals eerder vermeld gaat dit onderzoek alleen over inwoners van gemeente Apeldoorn. Daarom worden enquêtes die zijn ingevuld door mensen die aangeven niet in gemeente Apeldoorn te wonen buiten beschouwing gehouden.

2. Wat is uw geslachtsidentiteit?

a. Man	c. Anders
b. Vrouw	d. Gelieve niet te zeggen

De verwachting voor deze vraag is een grofweg eerlijke verdeling tussen man en vrouw, met weinig tot geen andere antwoorden. In dit geval hoeft niet veel met deze informatie te worden gedaan. Echter, wanneer blijkt dat een overweldigende meerderheid van de geïnteresseerden tot één geslachtsidentiteit behoort roept dat vervolgvragen op: Hoe komt dat? Wil de projectgroep hierop kapitaliseren door de expositie aan te passen aan deze doelgroep? Of wil de groep juist de andere kant op gaan, en proberen de andere doelgroep ook zoveel mogelijk aan te trekken?

3. Wat is uw leeftijd?

a. Jonger dan 18	e. 41-50
b. 18-24	f. 51-60
c. 25-30	g. 61-70
d. 31-40	h. Ouder dan 70

Deze vraag helpt met het bepalen van de toon van de tekst. Het niveau van de tekst wordt bepaald door het opleidingsniveau van de hoofddoelgroep (zie vraag 4), maar de onderwerpen die kunnen worden besproken zijn leeftijdsgebonden.

4. Wat is de hoogste opleiding die u succesvol heeft afgerond?

a. Basisonderwijs	d. HBO, WO, Bachelor
b. VMBO, MBO1 of de eerste 3 jaar van HAVO of VWO	e. Master of doctoraat
c. HAVO, VWO of MBO boven niveau 1	

Met behulp van deze vraag kan het tekstniveau van de expositie worden bepaald. De verschillende antwoorden op deze vraag komen overeen met de opleidingsniveaus zoals gedefinieerd door het Centraal Bureau voor de Statistiek. (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2015), waar niveau 1 overeenkomt met antwoord a, 2 met b, 3 met c, 4 met d en 5 met e.

5. Wat weet u al over het munitiedepot dat is aangelegd nabij Hoog Soeren?

a. Ik ben bewust van het depot, en de saneringswerkzaamheden daaromtrent.	
---	--

- b. Ik ben bewust van de saneringswerkzaamheden, maar wist niet dat deze verband houden met een munitiedepot.
- c. Ik ben bewust van het munitiedepot, maar wist niet dat hieromtrent saneringswerkzaamheden hebben plaatsgevonden.
- d. Dit is de eerste keer dat ik hoor van het munitiedepot, of de saneringswerkzaamheden daaromtrent.

Het hoofddoel van de expositie is om bewoners van de gemeente Apeldoorn te informeren over een deel van hun lokale geschiedenis. Wanneer deze vraag na de expositie steekproefsgewijs opnieuw wordt gesteld geeft dit een indicatie van hoe succesvol de expositie hierin was. Tevens kunnen de antwoorden op deze vraag worden gebruikt om te bepalen hoe veel aandacht de expositie moet/kan besteden aan achtergrondinformatie over de huidige ruimingswerkzaamheden. Aangezien de expositie slechts een gelimiteerde hoeveelheid ruimte en budget heeft is het namelijk van belang dat deze ruimte efficiënt wordt gebruikt. Het zou daarom zonde zijn om tekst te gebruiken om informatie te geven die bijna het hele publiek al weet.

6. Hoe ver bent u bereid te reizen voor een expositie?
- a. Naar de andere kant van gemeente Apeldoorn
 - b. Naar de andere kant van de stad Apeldoorn
 - c. Naar het centrum van Apeldoorn
 - d. Het moet binnen mijn wijk blijven

Zoals eerder vermeld kunnen de antwoorden op deze vraag worden gekoppeld aan de antwoorden op vraag 1, om te bepalen naar welk deel van de gemeente de meeste mensen bereid zijn om te reizen. Dit weegt mee in het kiezen van een expositielocatie.

7. Welk van de volgende locaties heeft u eerder bezocht?
a. Het Airborne Museum	e. Oorlogsmuseum Beekbergen
b. De Canadian Walk	f. Buitenmuseum 75 jaar Vrijheid
c. Museum Bronbeek	g. Oorlogscollectie 40-45
d. Herinneringscentrum Apeldoornsche Bosch	h. War History 055

Een deel van het marktonderzoek bestaat uit onderzoeken wat de concurrentie doet. Daarom is een selectie gemaakt van verschillende andere exposities met een relatie tot de Tweede Wereldoorlog, om te zien welk van deze het meest populair is onder de hoofddoelgroep die voor dit project gekozen wordt. Daarna kan gekeken worden naar welke technieken die hier worden gebruikt ook voor de expositie in Hoog Soeren kunnen werken.

8. In welk seizoen maakt u de meeste museumbezoeken?
a. Winter	c. Zomer
b. Lente	d. Herfst

De expositie vindt plaats op een locatie die door een derde partij wordt beheerd. Deze partij is waarschijnlijk niet bereid om deze expositie permanent te huisvesten. Sowieso wil Gemeente Apeldoorn zelf dat dit een tijdelijke expositie wordt, zodat de vitrines en andere middelen weer vrijkomen voor later gebruik. Daarom is het belangrijk dat de expositie in een korte tijd zo veel mogelijk mensen aantrekt. Om deze reden is gekeken naar het seizoen waarin de meeste museumbezoeken worden gemaakt, om hierop te capitaliseren.

9. Op een schaal van één (1) op tien (10), hoe veel interesse heeft u in de Tweede Wereldoorlog?
a. 1	f. 6
b. 2	g. 7
c. 3	h. 8
d. 4	i. 9
e. 5	j. 10

Deze vraag is, net zoals vraag 5, deels gesteld om het succes van de expositie te meten. Om gebruik te maken van deze informatie dient nog een steekproef te worden gedaan na afloop van de expositie, zodat de resultaten daarvan kunnen worden vergeleken met de resultaten van deze vraag. Er zijn meerdere verschillende factoren die deze steekproeven kunnen beïnvloeden, dus het succes van de expositie kan hiermee niet perfect gemeten worden, maar deze steekproef kan wel helpen om een indicatie te geven over de invloed die de expositie heeft gehad.

10. Hoe groot schat u de kans dat u de expositie zal bezoeken?
a. Bijna zeker	d. Een kleine kans
b. Een grote kans	e. Geen kans
c. Een matige kans	

Vraag 10 is gesteld wegens soortgelijke redenen als vraag 9. Echter, hier wordt niet gekeken naar het succes van de expositie, maar naar het succes van de marketing. Deze hebben namelijk andere doelen: De expositie dient om interesse in de Tweede Wereldoorlog te wekken, en het publiek te informeren. De marketing dient om mensen te overtuigen om naar de expositie te komen. Een andere reden voor deze vraag is om een indicatie te krijgen van hoe veel bezoekers de expositie aan zal trekken. Dit is van belang, omdat een expositielocatie zal moeten worden gekozen die plaats heeft voor deze hoeveelheid mensen. Door meerdere steekproeven te doen vóór aanvang van de expositie kan worden gemeten of het percentage dat 'bijna zeker' de expositie zal bezoeken toeneemt.

11. Wat is voor u de belangrijkste reden om een museum te bezoeken?
 - a. Om nieuwe dingen te leren
 - b. Om interessante en/of indrukwekkende objecten te zien
 - c. Om tijd te vullen
 - d. Anders

Het is mogelijk dat tijdens de vondstselectie een keuze moet worden gemaakt tussen een object dat er indrukwekkender uitziet, en een object waar meer over te vertellen valt. Door het stellen van vraag 11 wordt het publiek in deze keuze meegenomen. Door het antwoord op deze vraag kan worden bepaald waar de expositie de grootste prioriteit aan moet geven. Wil het publiek meer spektakel, of meer kennis?

In 2020 had Gemeente Apeldoorn 163.818 inwoners (Bijsterveld, 2020). Met deze populatie is het nodig dat 383 mensen de enquête invullen om een foutmarge van 5% te bereiken (Wonnacott, 1990).

2.3 Interviews

Voor het beantwoorden van deelvragen 1, 6, 7 en 9 is een aantal gesloten interviews gehouden met representanten van oorlogsmusea in de omgeving van Apeldoorn. Deze deelvragen gaan over zaken die niet uniek zijn aan de expositie die wordt opgezet aan de hand van dit project. Daarom wordt met deze interviews gekeken welke methoden deze musea gebruiken om hun doelgroepen te bereiken, en hoe succesvol deze methoden zijn. Voor deze interviews is contact opgenomen met vertegenwoordigers van Oorlogscollectie 40-45, War History 055, het Airborne Museum en de Canadian Walk.

In verband met de Covid-19 pandemie was het niet mogelijk om deze interviews in de gewenste gespreksvorm af te nemen. In plaats daarvan zijn de vragenlijsten per mail naar de geïnterviewde partijen gestuurd. Het nadeel hiervan is dat de meeste interviews (met uitzondering van War History 055) meer gesloten waren dan origineel de intentie was, en het niet mogelijk was om direct vervolgvragen te stellen. Een belangrijk voordeel, echter, was dat het hierdoor mogelijk was om meer interviews af te nemen in een kortere tijd. Barry Orie, vertegenwoordiger van War History 055, heeft later telefonisch contact gezocht om context te geven aan zijn antwoorden. Het doel van deze interviews was om een beeld te krijgen van de demografische groepen die de verschillende musea frequent bezoeken, en welke acties de musea ondernemen om specifieke doelgroepen aan te trekken.

Verder is een interview gehouden met Janet de Goede; Een curator bij het Kröller Muller museum. Dit interview heeft bijgedragen aan het antwoord op deelvragen 5, 7 en 9. Zij is een expert op het gebied van publieksbereik. Om de blik van de auteur van dit verslag te verbreden was het van belang om mensen te interviewen buiten het gebied van geschiedenis en archeologie.

2.4 Depot-onderzoek

Voor het beantwoorden van deelvraag 3 is een depotonderzoek uitgevoerd. De meeste vondsten die beschikbaar waren voor de expositie zijn gedeponneerd in het ACEC gebouw in Apeldoorn. Aan de hand van de eerdergenoemde enquête is bepaald wat voor vondsten aansluiten op het publiek, maar alleen in het depot kan worden gekeken welke objecten daadwerkelijk in een bruikbare staat zijn.

Gemeente Apeldoorn had voor de exposities vier vitrines, en een interactieve zuil beschikbaar. Hierin kon slechts een beperkte hoeveelheid vondsten tentoongesteld worden. Daarom is een selectie gemaakt van de vondsten die het best kunnen helpen het verhaal van het munitiedepot te vertellen. Niet alle vondsten waren goed genoeg geconserveerd om tentoon te stellen. De luchtvochtigheid, temperatuur, en lichtinval in de vitrines zouden deze vondsten te zwaar hebben beschadigd. Daarom heeft Henrik Prins een voorselectie gemaakt, met ongeveer 200 vondsten die veilig tentoongesteld kunnen worden. Zijn werk is in dit onderzoek toegepast om tot een aantal te komen dat voor de expositie gebruikt kon worden. Wegens het grote verschil in afmetingen tussen de verschillende objecten, is er bewust voor gekozen om geen minimaal of maximaal aantal objecten per vitrine te handhaven.

In verband met de Covid-19 pandemie die heerste ten tijde van dit project was het van belang dat men zo min mogelijk in het depot aanwezig was, en met zo min mogelijk mensen tegelijkertijd. Verder worden sommige vondsten niet beheerd door Gemeente Apeldoorn, maar door specialistisch bedrijf Leemans. Daarom werd eerst een selectie gemaakt die gebaseerd was op de gedocumenteerde afbeeldingen en beschrijvingen van de vondsten, met het verzoek dat de

gekozen vonden op een vooraf afgesproken datum in het depot van Gemeente Apeldoorn aanwezig zijn zodat de projectleider een definitieve selectie kan maken.

De criteria waaraan de objecten worden gemeten zijn als volgt: Ieder object moet goed genoeg geconserveerd zijn (of vóór aanvang van de expositie goed genoeg geconserveerd kunnen worden) om veilig geëxposeerd te worden, zonder schade op te lopen. Verder moet ieder object relateren aan het thema van de desbetreffende vitrine, en bijdragen aan het verhaal van die vitrine. Hiermee wordt bedoeld dat iedere vondst informatie moet bieden over het relevante onderwerp, die niet al door een andere vondst wordt gegeven. Tot slot dient iedere vitrine minstens één object te hebben die de vitrine ‘memorabel’ maakt. Deze laatste kwalificatie is erg arbitrair, omdat verschillende objecten indruk maken op verschillende mensen. Aan deze kwalificatie kan worden voldaan door een object dat duidelijk groter, meer uniek, of in een betere staat verkeert dan de andere vondsten in de vitrine.

2.5 Inventarisatie van potentiële locaties

Een goede locatie is van groot belang. Dit kan niet alleen medebepalend zijn voor hoeveel mensen bereid zijn om de expositie te bezoeken, maar kan ook invloed hebben op hoeveel mensen de expositie “per ongeluk” ontdekken. Daarom worden deelvragen 4 en 5 mede beantwoord aan de hand van de eisen die worden gesteld door MKB Nederland. Het MKB is een gerenommeerde organisatie die in overleg met de overheid kleine tot middelgrote bedrijven helpt, onder anderen op het gebied van locatie. Deze eisen zijn als volgt (MKB-Nederland, 2020):

1. Bereikbaarheid. Een goede locatie is makkelijk te bereiken op verschillende manieren, dus te voet/fiets, met de auto, of met het openbaar vervoer. Hierbij hoort echter ook toegankelijkheid voor, bijvoorbeeld, mensen in een rolstoel of met andere tekortkomingen.
2. Imago. In het geval van de expositie staat dit gelijk aan thematiek. Een goede locatie helpt het verhaal te vertellen, en draagt bij aan de gewenste sfeer van de expositie.
3. Kosten. Het huren van een locatie kost geld. Dit moet binnen het budget passen.
4. Omgeving. Welke andere voorzieningen zijn er in de buurt? Trekken deze een publiek aan dat eventueel ook naar de expositie kan komen?

Aan de hand van deze eisen is een inventarisatie gemaakt van potentiële locaties binnen gemeente Apeldoorn. Hierbij zijn de resultaten van de enquête worden geraadpleegd om de drempelafstand te bepalen. Uiteindelijk is in overleg met de opdrachtgever besloten wat de definitieve expositielocatie zal zijn.

2.6 Vergroten van het draagvlak

Om het draagvlak van de expositie te vergroten is het belangrijk dat het onderwerp van de tentoonstelling, namelijk het munitiedepot nabij Hoog Soeren, vóór aanvang van de expositie al bekend is bij een groot deel van het publiek. (Koskamp, 2021) Een goede manier om met een klein budget een groot publiek te bereiken, is met hulp van de pers. (Orie, 2021). Daarom is voor het beantwoorden van deelvraag 10 gekeken naar evenementen waar de pers bij betrokken zal zijn, waarin het munitiedepot van Hoog Soeren een rol zou kunnen spelen. De projectgroep is in overleg gegaan met Gemeente Apeldoorn om te bepalen welke evenementen kunnen worden gebruikt om het draagvlak van de expositie te vergroten, en hoe dit het best kan worden gedaan.

2.7 Belanghebbenden

Een stakeholder analyse is een manier om de verschillende belanghebbende van een project, en hun belangen in kaart te brengen (Kimmich, Janetschek, Meyer-Ohlendorf, & al., 2012). Ook dit project heeft verschillende belanghebbende partijen, die allemaal op verschillende manieren met het project betrokken zijn. Daarom is voor het beantwoorden van deelvraag 11 een stakeholder analyse uitgevoerd. Hierin is gedurende het project een lijst bijgehouden van verschillende stakeholders en hun contactgegevens. Hierna zijn de stakeholders opgedeeld in categorieën: Primaire of secundair, en intern, extern, of interface. Zo kan een partij bijvoorbeeld een primaire interface stakeholder zijn, of een secundaire externe stakeholder.

Een primaire stakeholder is een partij die direct invloed heeft op de wijze waarop het project wordt uitgevoerd, of de resultaten van het project. Een secundaire stakeholder heeft hier slechts indirect invloed op.

Een interne stakeholder is een onderdeel van de eigen organisatie, in dit geval Gemeente Apeldoorn. Een externe stakeholder is een derde partij die bij het project betrokken is. Een interface stakeholder is niet direct bij het project betrokken, maar heeft wel belangen bij het project. Bijvoorbeeld een eigen onderzoek waarvan het succes afhangt van de resultaten van dit project.

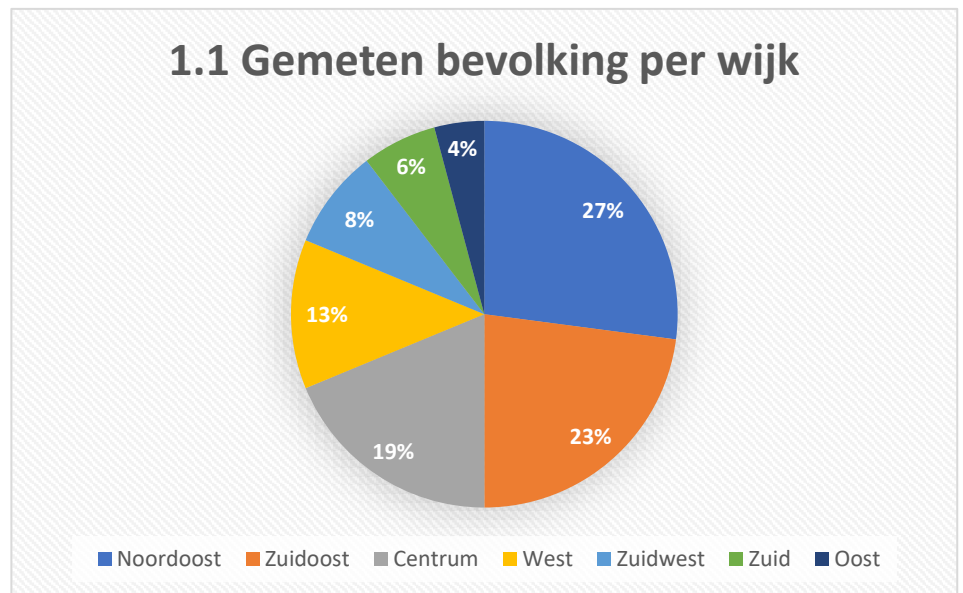
3. Resultaten

In dit hoofdstuk wordt de data weergegeven die is verzameld met de onderzoeksmethoden die in hoofdstuk 2 zijn beschreven. Deze resultaten worden nog niet geïnterpreteerd. Dit volgt in hoofdstuk 3: Conclusies.

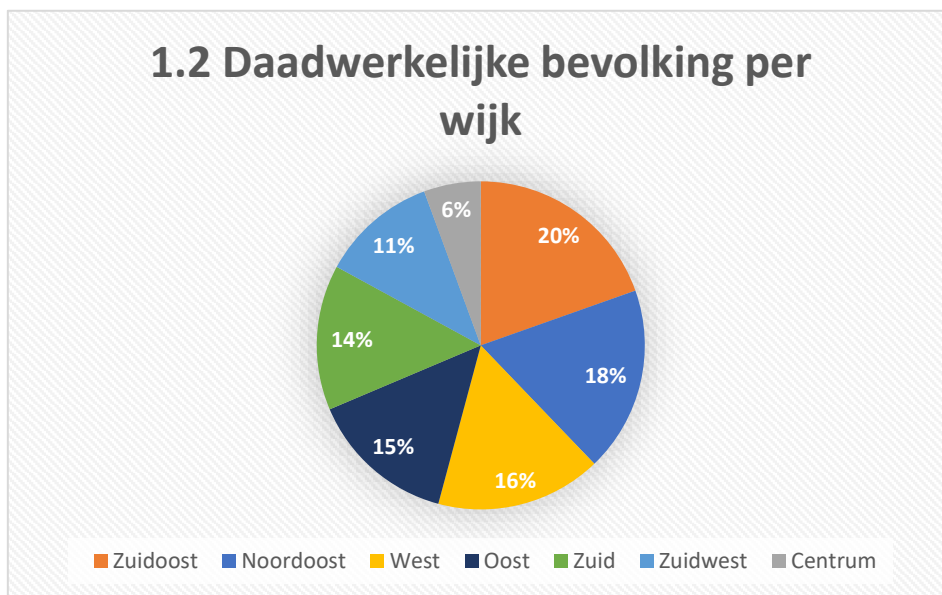
3.1 Enquête

De antwoorden op deze vraag zijn vergeleken met de daadwerkelijke bewonersaantallen van de gegeven wijken. De gemiddelde afwijking tussen de gemeten bevolking en de daadwerkelijke bevolking is ongeveer 7%.

Verder is deze enquête is beantwoord door 56 mensen. Met een totale bevolking van 163.818, en een betrouwbaarheid van 93% heeft deze enquête een foutmarge van 13% volgens de formule die wordt gebruikt door R.J. Wonnacott (Wonnacott, 1990).

Figuur 4 Resultaten van vraag 1

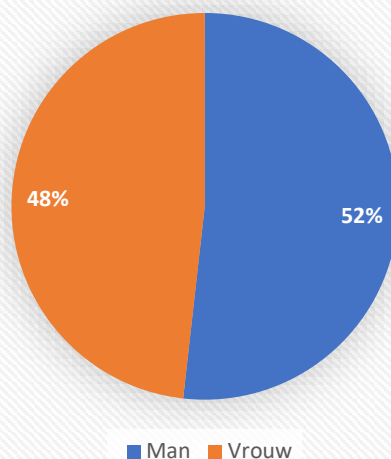

Dit betekent dat ieder antwoord op de enquêtevragen een uitwijking van 13% omhoog of omlaag kan hebben. Bijvoorbeeld, wanneer 50% van de bevolking antwoord met 'A' zit de werkelijkheid ergens tussen 37% (50-13) en 63% (50+13). De uitzondering hierop betreft antwoorden die al minder dan 13% scoren, aangezien het niet mogelijk is dat een negatief aantal mensen een bepaald antwoord zou geven. Bijvoorbeeld, wanneer 7% van de bevolking 'D' antwoordt zit de werkelijkheid ergens tussen de 20% (7+13) en 0% (7-13, met een minimum van 0)

Figuur 5 Bewoners aantallen van de gemeten wijken

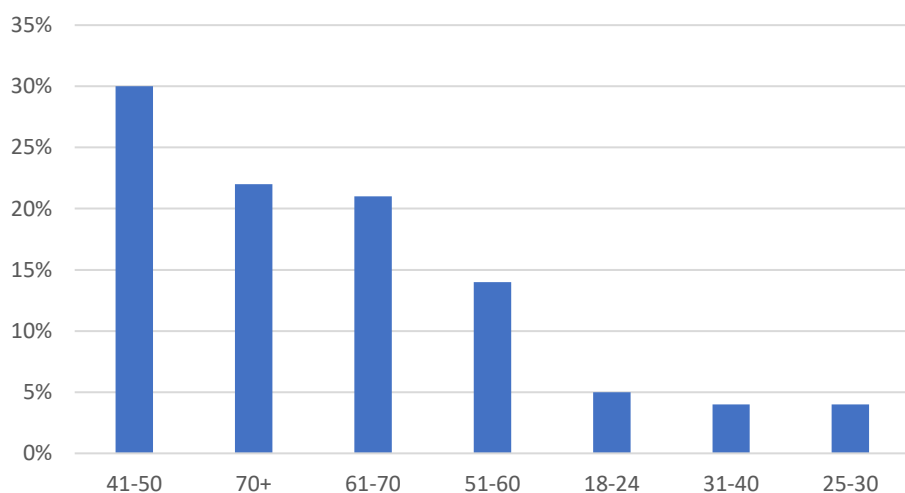
De enquête had de opties 'man, vrouw, anders, gelieve niet te zeggen'. Hiervan zijn alleen man en vrouw door het publiek aangevinkt.

2. Geslachtsidentiteit

Figuur 6 Resultaten van vraag 2

3.1 Leeftijd (Exclusief correctie minderjarigen)

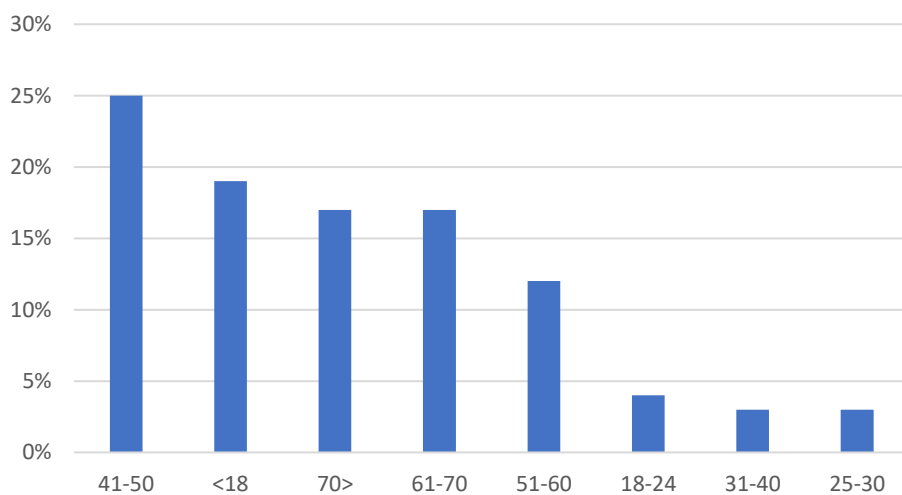
Door de media die gebruikt zijn om de enquête te verspreiden, zijn er geen respondenten onder de 18. Dit komt alleen niet overeen met metingen die gedaan zijn voor de museumcijfers van 2019. Hieruit blijkt dat 19% van alle museumbezoekers in Nederland onder de 18 is (Goudriaan, 2020). Daarom is een correctie uitgevoerd die deze meting representeert. Deze bron bood helaas geen inzicht in de andere leeftijdsgroepen, omdat museumcijfers alleen onderscheid maakt tussen minderjarigen en meerderjarigen.

Diagram 3.1 laat de daadwerkelijke uitkomst van de enquête zien. Met

Figuur 7 Resultaten van vraag 3, exclusief correctie

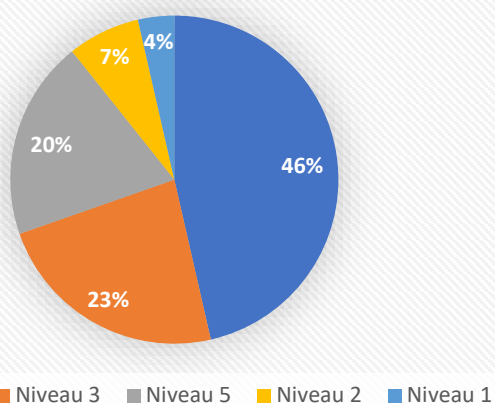
toevoeging van het literatuuronderzoek biedt diagram 3.2 een meer betrouwbaar beeld.

3.2 Leeftijd (Inclusief correctie minderjarigen)

Figuur 8 Resultaten van vraag 3, inclusief correctie

4.1 Onderwijsniveau zonder correctie

Figuur 10 Resultaten van vraag 1, zonder correctie.

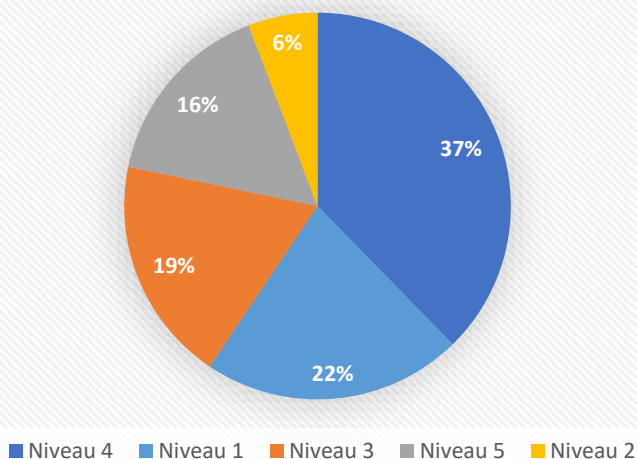
afgerond. In het geval van Niveau 1 is dit alleen het basisonderwijs. Niveau 2 bestaat uit VMBO, MBO₁ en de eerste 3 jaar van HAVO en VWO. Niveau 3 beschrijft de bovenbouw van HAVO en VWO, en het MBO boven MBO₁. Niveau 4 is HBO, WO, en bachelor. Tot slot beschrijft Niveau 5 mensen die hun WO, Master, of doctoraat hebben gehaald. (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2015). Deze tabel is aangepast met een verwachting dat de minderjarigen die in de vorige vraag zijn toegevoegd bijna allemaal onderwijsniveau 1 hebben. Hieronder wordt het gemeten onderwijsniveau zonder correctie weergegeven. Het bepalen van het onderwijsniveau van het publiek is belangrijk bij het schrijven van de ondersteunende teksten. Deze moeten namelijk begrijpelijk zijn voor het relevante onderwijsniveau.

Het gebrek aan minderjarige correspondenten heeft ook de resultaten met betrekking tot het onderwijsniveau aangetast. Voor dit onderzoek is er van uit gegaan dat een overweldigende meerderheid van de minderjarigen onderwijsniveau 1 heeft.

Tabel 4.1 toont de directe resultaten van de enquête. In tabel 4.2 is een correctie gemaakt, gebaseerd op de eerder geconstateerde 19% minderjarige populatie.

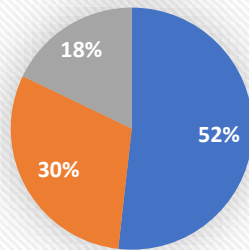
De onderwijsniveaus waarnaar wordt gerefereerd in deze tabel zijn gedefinieerd door het Centraal Bureau van Statistiek. Het onderwijsniveau van een individu wordt bepaald door de hoogste opleiding die de persoon heeft

4.2 Onderwijsniveau met correctie

Figuur 9 Resultaten van vraag 4, inclusief correctie

5. Algemene kennis over het onderwerp

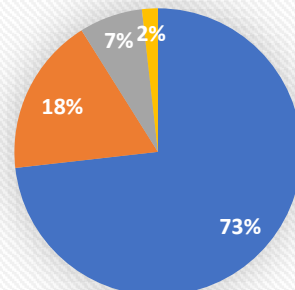
- Bekend met de saneringswerkzaamheden en het munitiedepot
- Nog nooit van deze werkzaamheden of het depot gehoord
- Bekend met de saneringswerkzaamheden, maar niet met het depot

Voor het schrijven van de ondersteunende teksten is het belangrijk om te weten hoe veel algemene kennis het publiek al heeft over het depot. Als genoeg mensen al weten dat het depot er is geweest, hoeft er minder tekst te worden gebruikt om dit uit te leggen. Tevens biedt het antwoord op deze vraag de basis voor een mogelijk vervolgonderzoek, waarin het succes van de expositie kan worden gemeten. Door deze vraag na afloop van de expositie nog een keer te stellen kan worden gemeten hoe sterk de algemene kennis is gestegen.

Figuur 11 Resultaten van vraag 5

Om te bepalen waar de expositie plaats zal vinden, is het eerst belangrijk om vast te leggen hoe er het publiek bereid is om te reizen. Door deze informatie te gebruiken samen met de bewonersaantallen per wijk, kan worden bepaald welke gebieden door de meeste mensen bezocht kunnen worden.

6. Hoe ver bent u bereid te reizen voor een expositie?

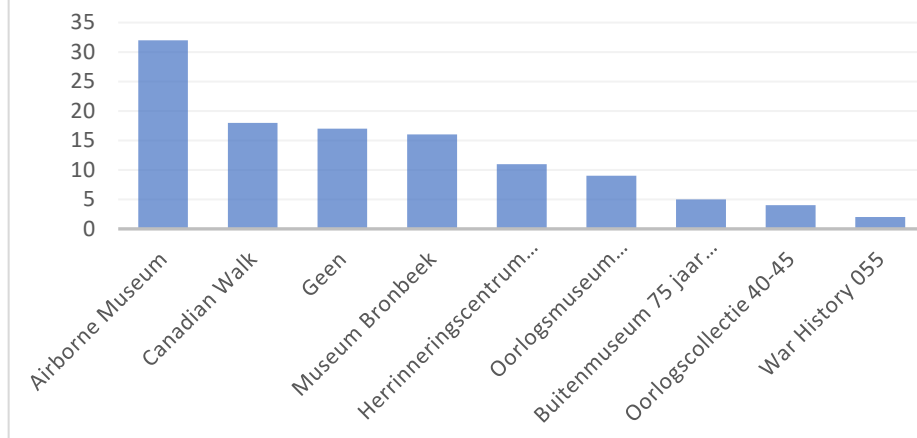

- Andere kant van Gemeente Apeldoorn
- Binnen het stadscentrum van Apeldoorn
- Andere kant van de stad Apeldoorn
- Het moet binnen mijn wijk blijven

Figuur 12 Resultaten van vraag 6

7. Welk van de volgende heeft u eerder bezocht?

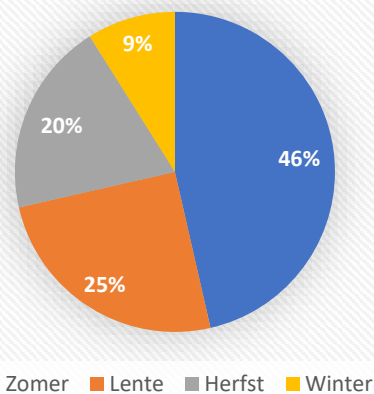
Om ideeën te krijgen voor onze eigen expositie is gekeken naar andere tentoonstellingen over de Tweede Wereldoorlog. Hiervoor was het belangrijk om vast te leggen welk van deze musea populair waren bij ons publiek.

Figuur 13 Resultaten van vraag 7

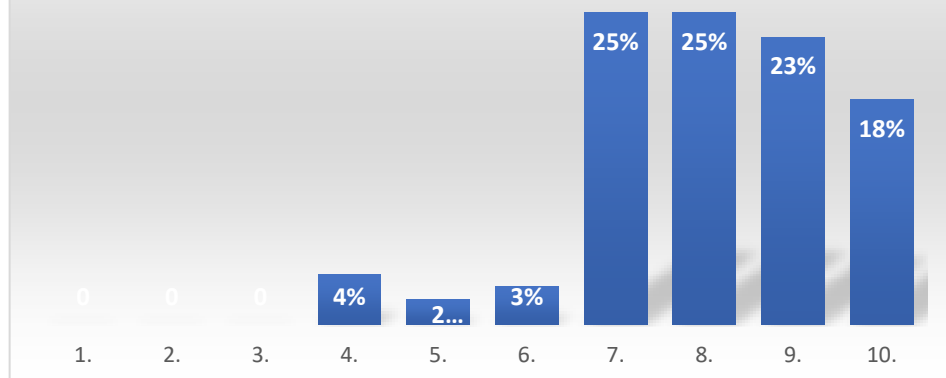
Omdat zowel Gemeente Apeldoorn als de beheerder van de locatie het niet kunnen veroorloven om een permanente expositie op te zetten is het belangrijk dat de expositie in een korte tijd zo veel mogelijk mensen aantrekt. Om deze reden is gekeken naar het seizoen waarin de meeste museumbezoeken worden gemaakt, om hierop te klapitaliseren.

8. In welk seizoen maakt u de meeste museumbezoeken?

Figuur 14 Resultaten van vraag 8

9. een schaal van 1 op 10, hoe veel interesse heeft u in de Tweede Wereldoorlog?

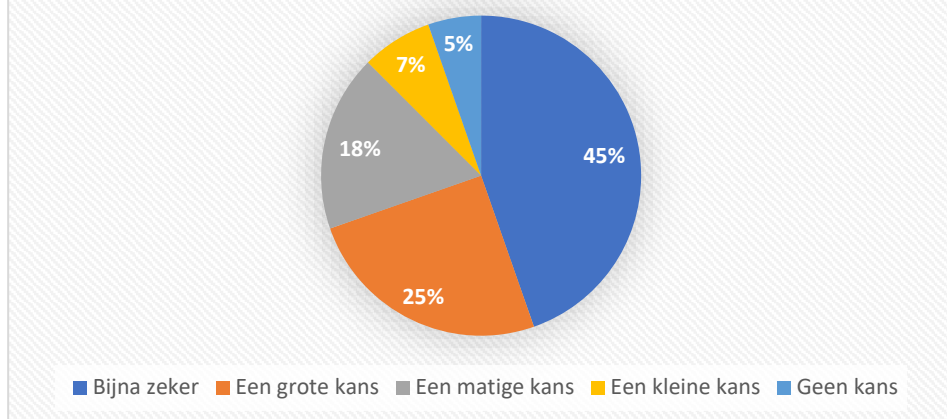

Figuur 15 Resultaten van vraag 9

Om het succes van de expositie te meten is gevraagd naar de interesse in de Tweede Wereldoorlog vóór aanvang van de tentoonstelling. Door een nieuwe steekproef uit te voeren na afloop van de expositie, en de uitkomsten te vergelijken met de uitkomst van deze eerste enquête, kan worden bepaald of de expositie een positieve invloed heeft gehad met betrekking tot de interesse in de Tweede Wereldoorlog.

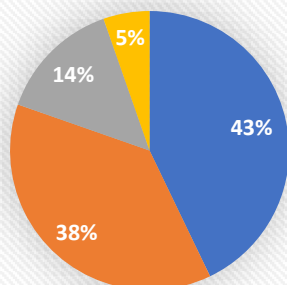
Vraag 10 is gesteld wegens soortgelijke redenen als vraag 5 en 9. Echter, hier wordt niet gekeken naar het succes van de expositie, maar naar het succes van de marketing. Deze hebben namelijk andere doelen: De expositie dient om interesse in de Tweede Wereldoorlog te wekken, en het publiek te informeren. De marketing dient om mensen te overtuigen om naar de expositie te komen. Door meerdere steekproeven te doen vóór aanvang van de expositie kan worden gemeten of het percentage dat 'bijna zeker' de expositie zal bezoeken toeneemt.

10. Hoe groot schat u de kans dat u deze expositie zal bezoeken?

Figuur 16 Resultaten van vraag 10

11. Wat is voor u de belangrijkste reden om een museum te bezoeken?

■ Om nieuwe dingen te leren
■ Om interessante/Mooie objecten te zien
■ Anders
■ Om tijd te vullen

Het is mogelijk dat tijdens de vondstselectie een keuze moet worden gemaakt tussen een object dat er indrukwekkender uitziet, en een object waar meer over te vertellen valt. Door het stellen van vraag 11 wordt het publiek in deze keuze meegenomen. Door het antwoord op deze vraag kan worden bepaald waar de expositie de grootste prioriteit aan moet geven. Wil het publiek meer spektakel, of meer kennis?

Figuur 17 Resultaten van vraag 11

3.2 Interviews

Per mail is een vragenlijst verzonden naar representanten van onder anderen het Airborne Museum, Oorlogscollectie 40-45, museum Bronbeek, de Canadian Walk, en War History 055. Helaas hebben alleen medewerkers van de Canadian Walk, War History 055 en Oorlogscollectie 40-45 op deze vragenlijst gereageerd. Deze medewerkers zijn Michaela Luttenberg, Barry Orie, en Rien Koskamp. Michaela Luttenberg een medewerker van Gemeente Apeldoorn, op de afdeling Evenementpubliciteit, en was in deze capaciteit verantwoordelijk voor het (meten van het) succes van de Canadian Walk. Barry Orie was de beheerder van oorlogsmuseum War History 055, en de eigenaar van de collectie die hier tentoon werd gesteld. Rien Koskamp is tot op de dag van vandaag de eigenaar en beheerder van de privécollectie die wordt tentoongesteld in de Oorlogscollectie 40-45.

Het doel van de vragenlijst is om te achterhalen welke acties andere exposities nemen om hun draagvlak te vergroten. Wat is de doelgroep van deze exposities, en wat doen zij om dit publiek te bereiken? De notities van de verschillende interviews staan in de bijlagen, in hoofdstuk 8.1.

Uit de verschillende interviews is een éénduidig verhaal gekomen. De meeste bezoekers komen voor herinneringstoerisme (Orie, 2021), of educatie (Koskamp, 2021). Met herinneringstoerisme wordt verwezen naar mensen die zelf ervaring met het onderwerp hebben, of mensen kenden die deze ervaring hebben. Zij bezoeken de expositie om hun eigen verleden, of dat van een geliefde te herdenken. Voor educatie komen bezoekers in grote groepen; klassen met schoolkinderen en enkele begeleiders. De geïnterviewde partijen hebben laten weten dat zij geen directe actie ondernemen om in beeld te komen. Rien Koskamp zegt dat de Collectie 40-45 al dusdanig lang bestaat dat de meeste mensen in de omgeving er al bekend mee zijn (Koskamp, 2021). Barry Orie claimt dat “de beste manier om publiciteit te krijgen is met behulp van de pers” (Orie, 2021). Dit wordt door Michaela Luttenberg beaamd (Luttenberg, 2021).

Om de Canadian Walk te volgen moet een app gedownload worden waarmee het verhaal van de route geluisterd kan worden. Hierdoor heeft de organisatie een goed inzicht in hoe veel mensen de route afwandelen, en in welk deel van het jaar de app het meest wordt gedownload. Echter, gezien het downloaden van de app anoniem is, is er weinig inzicht in de doelgroepen waarbij de wandelroute het meest populair is. Toch heeft mevrouw Luttenberg laten weten dat er “veel schoolklassen waren die tijdens de Covid-19 pandemie gebruik maakte van de wandelroute, zodat zij in open buitenlucht een geschiedenisles konden hebben” (Luttenberg, 2021).

De exposities die met deze interviews ondervraagd zijn zien de meeste bezoekers in de zomermaanden. De meeste hebben geleden onder de Covid-19 pandemie die tijdens dit project heerste, met uitzondering van de Canadian Walk (Luttenberg, 2021). Dit omdat deze expositie compleet in de buitenlucht plaatsvindt, wat tevens meer bezoekers in de zomer aantrekt (Mol, 2020).

Naast beheerders van archeologische collecties, is ook een interview opgezet met Jannet de Goede, een curator bij kunstmuseum Kröller Muller. Dit interview diende om inzicht te krijgen in het opzetten van een expositie. Hoe de expositieruimte ingericht dient te worden, en waar rekening mee moet worden gehouden. Volgens Jannet de Goede is het, ongeacht het onderwerp van een expositie, van belang dat er een coherent verhaal wordt verteld. Hiervoor moet één aspect van het onderwerp worden gekozen waarop wordt gefocust. Ieder object dat onderdeel uitmaakt van de expositie dient bij te dragen aan dit verhaal. Hiervoor is het gebruikelijk om één object als 'kapstok' te gebruiken, waar de rest van de expositie omheen hangt (Goede, 2020). Om de boodschap van de expositie over te brengen is herhaling belangrijk. In ieder deel van de expositie moet een nieuwe manier worden gevonden om deze boodschap door te geven. De ondersteunende tekst dient om context te geven aan de vondsten, en uit te leggen welk verhaal iedere vitrine vertelt (Goede, 2020).

Voor bezoekers in rolstoelen is het van belang om minstens 1,50m ruimte te behouden in de wandelgangen (Bossche, 2012). Veel vitrines zijn te hoog voor mensen die zitten, of een groeiestoornis hebben. Daarom is het belangrijk dat de ondersteunende teksten (ook) leesbaar zijn vanaf een lager perspectief. Voor doven of slechthorenden hoeven meestal geen bijzondere maatregelen genomen te worden. Mochten er aspecten van de expositie zijn die audio gebruiken is het handig om ondertiteling in te schakelen.

De tekst dient groot genoeg te zijn om te lezen voor slechtzienden. De tekst kan gedrukt worden in dyslexie font, om het verschil tussen de letters duidelijker te maken. Voor mensen die compleet blind zijn worden vaak speciale rondleidingen, of audiotours georganiseerd (Goede, 2020).

3.3 Expositielocatie

Zoals beschreven in hoofdstuk 2.1 zijn er vier eisen waar een goede locatie aan moet voldoen. Snel samengevat zijn dit bereikbaarheid, imago, kosten en omgeving. Aan de hand van deze eisen is een inventarisatie gemaakt van passende locaties binnen gemeente Apeldoorn. Hieronder vallen het ACEC gebouw, wat deels wordt beheerd door Gemeente Apeldoorn en daarom zonder veel problemen kan worden ingezet voor een expositie, het cultuurhuis CODA (Cultuur Onder Dak Apeldoorn), Paleis het Loo, en Hotel Oranjeoord. Deze laatste twee zijn bijzonder, omdat deze een deel zijn van de oorlogsgeschiedenis van Apeldoorn. Paleis het Loo is als hospitaal gebruikt tijdens de Tweede Wereldoorlog, en Hotel Oranjeoord is het gebouw van waaruit de Wehrmacht het munitiedepot heeft aangelegd.

Uit de enquête is gebleken dat het grote meerendeel van het publiek bereid is om over de gehele gemeente Apeldoorn een expositie te bezoeken. De afstand weegt daarom niet sterk mee in de beslissing. Ook worden de kosten hierin nog niet meegerekend. Dit is omdat pas nadat de andere criteria met elkaar zijn vergeleken contact is gezocht met de beheerders van deze locaties om kosten te bespreken. Dit wordt in hoofdstuk 2.3; conclusies beschreven.

Het ACEC Gebouw en Coda bevinden zich beiden in het stadscentrum van Apeldoorn. Het ACEC gebouw zit half verstopt achter Coda. Beiden zijn daarom goed te bereiken. Echter, het ACEC gebouw is niet ingesteld op een groot publiek, en ziet er daardoor niet uitnodigend uit. Aangezien het gebouw deels door de gemeente wordt beheerd liggen de financiële kosten laag. In plaats daarvan zitten de kosten in de ruimte die de expositie in beslag zal nemen. Aangezien in dit gebouw ook vondsten worden gedeponeerd is er weinig ruimte.

Zoals eerder genoemd bevinden CODA en het ACEC gebouw zich op vrijwel dezelfde locatie. Doordat CODA een bekend museum is dat meerdere culturele evenementen organiseert scoort het beter op imago, hoewel het gebouw geen directe relatie heeft met het verhaal van Hoog Soeren. CODA bevindt zich in het centrum van Apeldoorn, aan de hoofdweg. Echter, de hoofdingang en de meeste ramen bevinden zich aan de andere kant van het gebouw. Hierdoor hebben mensen een kleine kans om de expositie per ongeluk te ontdekken, tenzij zij al een expo in CODA wilde bezoeken.

Paleis het Loo bevindt zich vlak buiten het stadscentrum van Apeldoorn. Het gebouw maakt zelf een belangrijk deel uit van de geschiedenis van de stad, en de rest van Nederland. In de Tweede Wereldoorlog werd het, net als Hotel Oranjeoord, gevorderd door de bezettende legertroepen. Het publiek heeft echter geen enkele reden bij dit gebouw te in de buurt te komen tenzij zij al van plan zijn een museum te bezoeken.

Hotel Oranjeoord is goed te bereiken via fiets of auto, maar bevindt zich niet op loopafstand van Apeldoorn. De geschiedenis van het gebouw is onlosmakelijk verbonden met de geschiedenis van het munitiedepot; Dit gebouw is door de Wehrmacht in beslag genomen en als lokaal hoofdkwartier gebruikt om het depot aan te leggen. Gasten in het hotel of klanten van het café kunnen de expositie tijdens hun bezoek ontdekken, ook wanneer dit niet hun intentie is.

In hoofdstuk 2.3 zal één van deze mogelijkheden als definitieve expositielocatie worden gekozen, en zal worden beargumenteerd waarom dit de best passende locatie is.

3.4 Depot Onderzoek

In het depot is een definitieve selectie gemaakt van de vondsten die in de expositie gebruikt zullen worden. Deze zijn opgedeeld in vier vitrines, en één stolp. Hieronder staat een lijst van deze vondsten, met het vondstnummer dat deze tijdens de opgraving hebben gekregen, en de doos waarin deze gedeponeerd zijn. De naam van de meeste dozen bestaat uit een jaartal, en een 'passief' of 'actief' indicatie. Hiermee wordt aangegeven in welk jaar de vondst gecodificeerd is, en of het object is gevonden tijdens actieve opgravingen of passieve begeleiding. Vóór iedere vondst staat het nummer waarmee de vondst wordt aangeduid in de expositie. In sommige gevallen miste een duidelijke beschrijving, foto, en/of schaal. Eén voorbeeld hiervan was een vondst die alleen werd beschreven als 'speelgoed cowboy'. Eerst werd gedacht dat dit object kon worden gebruikt om het spotlicht te werpen op kinderleed tijdens de Tweede Wereldoorlog. Echter, na het object in het depot te hebben gezien moet worden geconcludeerd dat het na de Tweede Wereldoorlog dateert, en dus niet relevant is voor dit project.

Mede wegens het feit dat er vier vitrines beschikbaar waren, is de keuze gemaakt om de expositie in vier hoofdstukken op te delen. Deze hoofdstukken zijn als volgt: 1. De aanleg van het munitiedepot. 2. Het gebruik van het munitiedepot. 3. Leven op en rond het munitiedepot. En tot slot, 4. Vernietiging en nalatenschap. Voor elke vitrine werden vondsten gekozen die het desbetreffende onderwerp ondersteunde. Voor vitrine 1 waren dit de gereedschappen die gebruikt waren om het depot aan te leggen, en de materialen waaruit de opslagplaatsen bestonden. Vitrine 2 heeft munitie die in het depot is opgeslagen, terwijl vitrine 3 gebruiksvoorwerpen toont die het dagelijks leven van de Wehrmacht soldaten en de bewoners van Hoog Soeren laten zien. Tot slot liggen in vitrine 4 objecten die zijn meegenomen door Canadese soldaten, en 'verboden toegang' borden van direct na de Tweede Wereldoorlog.

Vitrine 1

- 1.1 Drie opengewerkte granaatkokers. Vondst 50, doos 4; 2014 actief
- 1.2 Deksel van een munitiekist. Vondst 24, grote Restauratie doos; 2014 passief.
- 1.3 Kippengaas. Vondst 62, doos 5; 2014 actief.
- 1.4 Duitse legerschip. Vondst 240, doos 2; Kobus 2011

Vitrine 2

- 2.1 Sprenggranaat Huls. Vondst 3, doos 4; 2013 passief.
- 2.2 Hulsbodem FlaK Vickers. Vondst 102, doos 12; 2014 actief.
- 2.3 Huls. Vondst 10, doos 1; tot 2011.
- 2.4 Patroon. Vondst 12, doos 1; tot 2011.
- 2.5 Huls 7.92x57 Mauser. Vondst 3, doos 4; 2013 Passief.
- 2.6 Bruin Patroentasje Karabijn K98. Vondst 19, grote Restauratie doos; 2014 Actief.
- 2.7 Houder voor staafjes ontstekers. Vondst 179, doos 14; 2013 Passief.
- 2.8 Granaatscherf. Vondst 47, doos 2; 2014 Passief.
- 2.9 Hulsscherf. Vondst 47, doos 2; 2014 Passief.

Vitrine 3

- 3.1 Parfumflesje. Vondst 108, doos 10; 2014 Actief.
- 3.2 Inktpotje. Vondst 108, doos 10; 2014 Actief.
- 3.3 Schoonmaker voor pijp in etui. Vondst 35, doos 2; 2014 Passief.
- 3.4 Ketting uit schoonmaak set voor geweer. Vondst 101, doos 6; 2014 Actief.
- 3.5 Kistje voor Duitse schoonmaakset. Vondst 58, grote Restauratie doos; 2014 Passief.
- 3.6 Flesje ontsmettingsmiddel. Vondst 30, doos 5; 2013 Passief.
- 3.7 Flesje hoestdrank. Vondst 30, doos 5; 2013 Passief.
- 3.8 Schotel met kogelgat. Vondst 13, doos 4; 2013 Passief.
- 3.9 Onderdeel karabijn. Vondst 13, op kast; Kobus 2011.
- 3.10 Bajonet. Vondst 33, doos 2; 2013 Passief.
- 3.11 Gasmasker. Vondst 84, doos 2; Kobus 2011.

Vitrine 4

- 4.1 Spreker Wireless Set. Vondst 77, doos 2; Kobus 11.
- 4.2 Instructieblaadjes. Vondst 202, doos 3; Kobus 2011.
- 4.3 Spoorrail. Vondst 120, doos 3; Kobus 2011.
- 4.4 Borden. Vondst 176, doos 2; Kobus 2011.
- 4.5 Cilinder met Carbid. Vondst 108, doos 10, 2014 Actief.
- 4.6 20 mm vanuit vliegtuig. Vondst 15, grote Restauratie Doos; 2014 Actief.
- 4.7 Stempel Brits, May 5. Vondst 88, doos 1; Kobus 2011.

In de stolp

5.1 Stahlhelm. Vondst 12, Restaura Helm-doos; 2013 Passief

3.5 Vergroten van het draagvlak

In overleg met Gemeente Apeldoorn is gekozen om voor de Nationale Archeologiedagen 2021 een historische wandelroute uit te zetten door het gebied waar het munitiedepot gelegen heeft, om het publiek te wijzen op de landschapsvormen waaraan het depot vandaag nog herkent kan worden. Dit evenement vond plaats op 18, 19, en 20 juni 2021. Tevens werd op donderdag 30 oktober 2021 een monument onthuld ter ere van het munitiedepot. Hierbij zou zowel de burgemeester als de pers aanwezig zijn. Daarom is een presentatie gemaakt die voorafgaand aan de monumentonthulling getoond kan worden, waarin wordt verteld over het depot, en over de expositie die een half jaar later van start zou gaan.

3.6 Belanghebbenden

Hieronder staat een lijst met de verschillende belanghebbende partijen. In hoofdstuk 3.6 worden deze opgenomen in een stakeholderanalyse, waarin deze partijen worden onderverdeeld in primaire of secundaire, en interne, externe en interface stakeholders, zoals beschreven in hoofdstuk 2.7.

Leif Ian van Herwaarden. Stagiair van Gemeente Apeldoorn en auteur van dit verslag. Verantwoordelijk voor het uiterlijk van de expositie.

Henrik Prins. Stagiair van Gemeente Apeldoorn. Verantwoordelijk voor de conservering van het vondstmateriaal.

Guido Spanjaard. Werknemer van Gemeente Apeldoorn en stagebegeleider van Leif Ian van Herwaarden en Henrik Prins.

Masja Parlevliet. Gemeentelijk archeoloog van Gemeente Apeldoorn

Ton Heerts. Burgemeester van Apeldoorn. Zal een speech geven over het munitiedepot op de dag dat hiervoor een monument wordt onthuld. Tijdens deze speech speelt een diavoorstelling gemaakt door de stagiairs die aan de expositie hebben gewerkt.

Evert van Ginkel. Auteur van *Beladen bos; Het munitiedepot van Hoog Soeren 1941-2020*. Zal een speech geven over het munitiedepot voordat een teaser van de expositie getoond zal worden.

Leemans Speciaalwerken. Specialistisch opgravingsbedrijf dat heeft geholpen met de saneringswerkzaamheden van het munitiedepot. Enkele vondsten die in de expositie worden tentoongesteld worden officieel beheerd door dit bedrijf.

Hotel Oranjeoord. Het hotel waar de expositie plaats zal vinden.

Degen en Leideritz. Het bedrijf dat verantwoordelijk zal zijn voor de opmaak van de informatieborden die bij de expositie gebruikt zullen worden.

Seaforth Highlanders of Holland Living History Group. Een re-enactment organisatie die heeft aangeboden om te helpen de expositie te promoten.

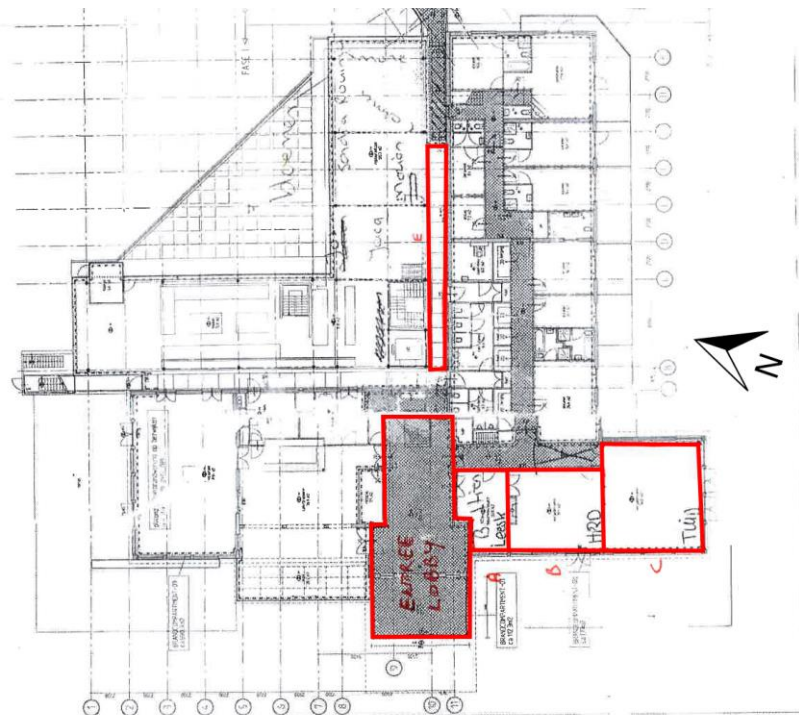
4. Conclusies

In dit worden de resultaten die in hoofdstuk 3 zijn beschreven geïnterpreteerd. Hier zal een antwoord worden gegeven op de hoofd- en deelvragen van het project, te beginnen met 'waar zal de expositie plaatsvinden'. Deze deelvraag wordt als eerste beantwoord, omdat veel andere deelvragen afhangen van het antwoord op deze vraag. De locatie kan bijvoorbeeld niet worden aangekleed voordat de locatie bekend is.

4.1 Expositie Locatie

Uit de enquête is gebleken dat voor de meerderheid van de geïnteresseerden de drempelafstand de gehele gemeente Apeldoorn beslaat. Om deze reden speelt afstand een minder grote rol in het bepalen van een locatie, hoewel bereikbaarheid nog steeds mee telt. Uit de inventarisatie in hoofdstuk 2.2 is gebleken dat Hotel Oranjeoord en CODA de locaties met de grootste voorkeur zouden zijn, afhankelijk van de prijs. Daarom is contact gezocht met deze locaties om een prijs te bespreken. Echter, de eerste locatie die hierover is gecontacteerd was Hotel Oranjeoord. Uit dit overleg is gebleken dat de expositie hier gratis plaats kan vinden. Onder anderen daarom is besloten de knoop door te hakken, en de expositie in het Hotel te zetten, zonder verder contact met CODA te zoeken. Een andere reden hiervoor was de ruimte die in beide locaties beschikbaar zou zijn: Gemeente Apeldoorn heeft slechts vier vitrines beschikbaar voor deze expositie. In een kleinere ruimte, zoals een zaal in het hotel, komt dit beter tot zijn recht dan in een complete museumvleugel zoals CODA potentieel beschikbaar zou hebben. Hieronder wordt nog éénmaal puntsgewijs uitgelegd hoe de verschillende gestelde criteria reflecteren op Hotel Oranjeoord:

1. Bereikbaarheid. Hotel Oranjeoord ligt aan de Kampsteeg in Hoog Soeren. Hierdoor is het hotel met de auto of fiets direct te bereiken. Tevens is er een busstation Oranjeoord op ongeveer 20 minuten wandelen vanaf het hotel. Met openbaar vervoer is het hotel dus slechts matig goed te bereiken.
2. Imago. Tijdens de Tweede Wereldoorlog is Hotel Oranjeoord in beslag genomen door de Wehrmacht, en als lokaal hoofdkwartier gebruikt. Vanuit het hotel is de aanleg van het munitiedepot gerealiseerd. Het hotel speelt dus een centrale rol in het verhaal van het munitiedepot.
3. Kosten. Hierover heeft de projectgroep een overleg gehad met George van Oosten, de filiaalmanager van Hotel Oranjeoord. Tijdens dit overleg is naar voren gekomen dat het hotel er veel baat bij zou hebben om direct na corona-tijd een expositie zoals deze te huisvesten, om hopelijk meer klanten te trekken. Om deze reden is George bereid om dit gratis te doen.
4. Omgeving. Het hotel doet tevens dienst als restaurant. Zodoende zijn er veel mensen die op dagelijkse basis het hotel in en uit lopen, en zo aan de expositie blootgesteld kunnen worden. Verder is het hotel het begin en eindpunt van een historische wandelroute die over het munitiedepot gaat.

Na overleg met George van Oosten heeft de projectgroep een plattegrond van het hotel ontvangen. Hierop zijn de ruimtes die voor de expositie beschikbaar zijn met rood omcirkeld. De voorkeur gaat er naar uit om de expositie in de lobby te plaatsen, omdat hier de hoofdingang van het hotel is. Hierdoor zal iedere bezoeker bewust zijn van de expositie, en mogelijk een kijkje nemen, ook wanneer deze bezoekers niet expliciet voor de expositie kwamen. Tijdens dit overleg liet George van Oosten weten dat de wandelgang ten Noord-Westen van de lobby mogelijk nieuwe TV-schermen zou krijgen die eventueel kunnen worden ingezet voor de expositie.

Het precieze gebruik van de verschillende ruimtes wordt nader toegelicht in hoofdstuk 2.3, onder het kopje "aankleding van de expositie".

Figuur 18 Plattegrond van de begane grond van Hotel Oranjeoord, met de beschikbare ruimtes in een rood kader.

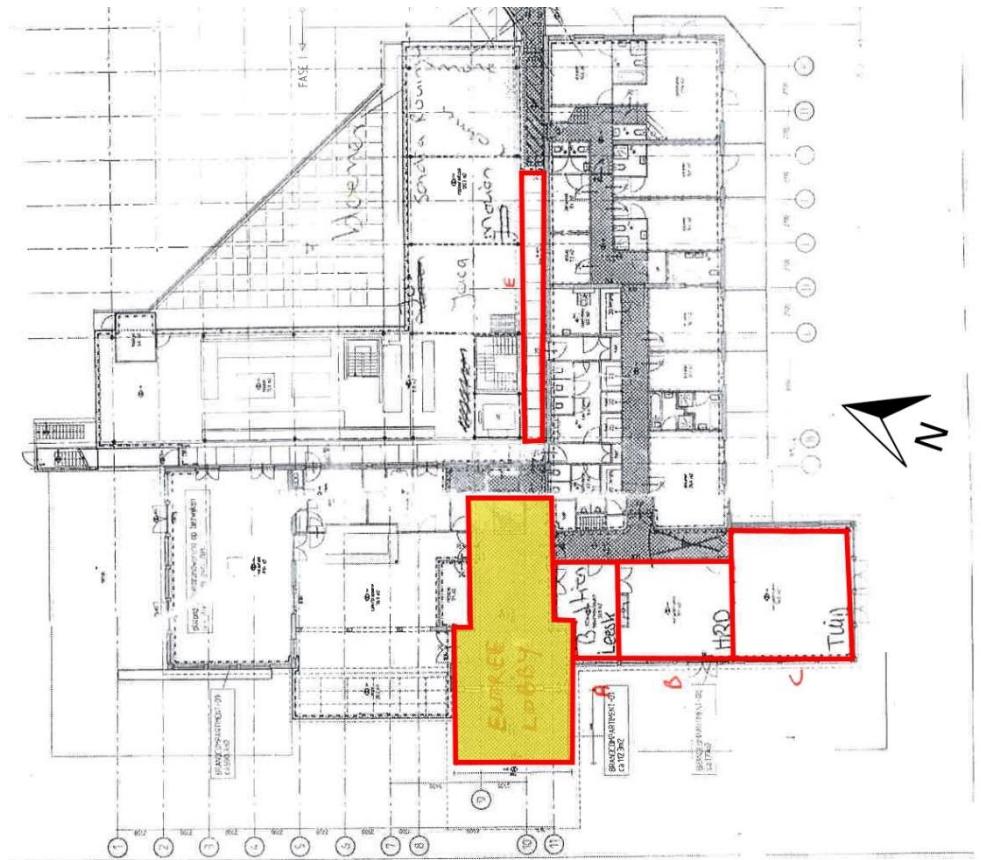
4.2 Aankleding van de expositielocatie

Hieronder staat een plattegrond van de begane grond van Hotel Oranjeoord. De expositie zal in de lobby plaatsvinden. De vloer hiervan is op de plattegrond geel gemaakt.

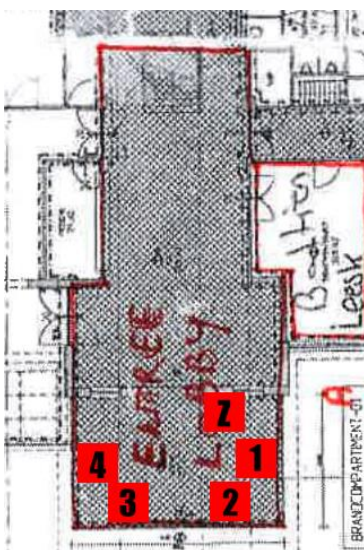
De expositie zal vijf onderdelen hebben. Vier vitrines die elk een deel van het verhaal van het munitiedepot vertellen, en een interactieve zuil waar beeldmateriaal kan worden bekeken, kennis kan worden getest, en informatie kan worden gegeven die anders geen plaats heeft. Hiernaast staat een voorstel voor de inrichting van de lobby. Hier zijn de vitrines aangegeven met een nummer dat overeenkomt met een vitrinenummer, en is de zuil aangegeven met een Z.

In de planningsfase was er sprake van potentiële nieuwe TV-schermen in de wandelgang ten Noord-Westen van de lobby. Echter, gezien hier nooit zekerheid over is gegeven, is er voor gekozen hier geen gebruik van te maken. Ruimtes A, B, en C zijn aparte rust- en leesruimtes. Deze hebben slechts één ingang, vanaf de lobby. Ook deze zijn niet ingezet voor de expositie. Hiervoor zijn twee redenen:

Het deel van de expositie dat hier zou plaatsvinden zou erg verstopt zijn. Het publiek heeft geen reden om deze ruimtes te bezoeken tenzij zij van te voren al van de expositie af wisten. Verder, mensen die graag van deze ruimtes gebruik maken om te rusten of een moment van stilte te krijgen kunnen mogelijk gestoord worden door expositie-bezoekers. Daarom wordt uiteindelijk enkel de lobby gebruikt voor de expositie.

Figuur 19 Plattegrond van de begane grond van Hotel Oranjeoord, met de lobby in het geel aangeduid.

Figuur 20 Plaatsing van de vier vitrines (1-4) en de interactieve zuil (Z).

Route

Om duidelijk te maken in welke volgorde men langs de vitrines dient te lopen kan de route worden aangegeven met gele 'grondpijlen'. Dit zijn stickers die op de grond worden geplakt. Het publiek kan vanaf twee locaties de expositie binnen komen: vanaf de trap of de ingang. Van beide richtingen valt de zuil direct op. Dit is het startpunt van de route. Vanaf daar volgen de pijlen naar vitrine 1, dan 2, 3, en tot slot 4.

Beveiliging

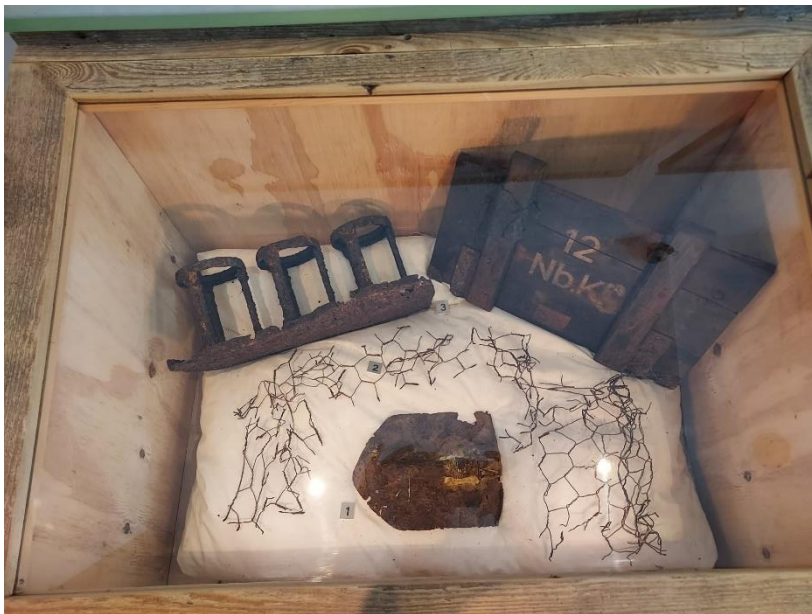
Hotel Oranjeoord beschikt over één camera in de hoek waar vitrine 4 zal staan. Deze camera overziet de gehele lobby. Medewerkers van het hotel hebben laten weten dat mogelijk meer camera's zullen worden aangeschaft. Deze keuze, en de kosten hiervoor, zullen echter bij het hotel liggen. De vitrines kunnen op slot, en hebben inwendige verlichting. Hiervoor hebben zij wel een stroomtoevoer nodig. De vitrines hebben echter geen druksensoren of andere ingebouwde beveiliging behalve het slot.

4.3 Verantwoording vondstselectie

Gemeente Apeldoorn beschikt over vier vitrines en een interactieve zuil die gebruikt kunnen worden voor deze expositie. Dit heeft de keuze beïnvloed om het verhaal van het munitiedepot op te delen in vier hoofdstukken;

1. De aanleg van het munitiedepot. Hier wordt uitgelegd waarom het munitiedepot op deze locatie is aangelegd, hoe de opslagplaatsen er uit zagen, en hoe deze waren opgebouwd.
2. Het gebruik van het munitiedepot. Hier wordt uitleg gegeven over de verschillende soorten munitie die op het depot werden opgeslagen. De vitrine zal worden onderverdeeld in munitie van Duitse makelij, en buitmunitie.
3. Leven op en rond het depot. Hier wordt inzicht gegeven in het dagelijks leven voor de inwoners van Hoog Soeren tijdens de Tweede Wereldoorlog, en dat van de soldaten die het depot bewaakte en onderhield.
4. Vernietiging en nalatenschap van het depot. Het verhaal wordt afgesloten met het oprukken van de Canadese soldaten, en de subsequeunte vernietiging van het munitiedepot. Hier wordt ook verteld over de langdurige gevolgen van het munitiedepot, zoals de lange periode waarin het bos onbewandelbaar was, en de munitieruïningen die tot vandaag nog steeds plaats vinden.

Hieronder wordt, per vondst, uitgelegd waarom de keuze is genomen om deze voor de expositie te gebruiken, en waarom de vondst in de gekozen vitrine zal liggen. Twee vondsten konden niet fysiek aanwezig zijn. Dit zijn vondst 2.2 en 3.5. Deze vondsten waren oorspronkelijk nagekeken en veilig verklaart, en zo op de lijst van de voorselectie terecht gekomen. Echter, tijdens het inrichten van de expositie is bepaald dat deze twee vondsten een verzekeringsrisico zijn. De objecten kunnen zelf geen schade aanrichten, maar in het geval dat bijvoorbeeld brand uitbreekt in het hotel en deze objecten gevonden worden kan dit er voor zorgen dat de schade niet verzekert is. Daarom zijn deze twee vondsten vervangen met een afbeelding van het artefact in kwestie. Er is bewust gekozen om deze afbeeldingen niet uit te snijden, om duidelijk te maken dat hier een representatie ligt, en geen echt object. Dit is gedaan om de integriteit van de rest van de expositie te waarborgen.

Figuur 21 De vondsten in vitrine 1; De aanleg van het munitiedepot

camouflerende takken en bladeren te bevestigen. Belangrijker voor deze vitrine is dat uit het archeologisch onderzoek naar voren is gekomen dat kippengaas gebruikt is om de losse zandgrond-wanden van de opslagpunten te verstevigen voordat de daadwerkelijke wanden werden geplaatst, en om de grenzen van het depot aan te geven en af te bakenen. Hiermee kan ook de toegevoegde waarde van het archeologisch onderzoek worden toegelicht; de opbouw van de opslagpunten wijkt af van de 'standaard' uit de handboeken en is aangepast aan lokale omstandigheden.

1.3 A Deksel van een munitiekist

Munitie werd in de depots opgeslagen in kisten zoals deze. Rijen van dit soort kisten zullen de wanden van de opslagpunten hebben gevuld. Daarom is deze deksel belangrijk om een idee te geven van de sfeer van de munitiedepots.

Vitrine 1

1.1 Duitse legerschip

Deze schep is gebruikt om de depots aan te leggen en de opslagpunten uit te graven. Hoewel de schep eigendom was van de Wehrmacht is er een grote kans dat deze gebruikt is door een Apeldoornse dwangarbeider. Dit kan dus gebruikt worden om over deze dwangarbeid te vertellen, en toe te lichten dat het niet alleen de Wehrmacht was die het munitiedepot heeft aangelegd, maar ook veel dwangarbeiders onder toezicht van de Wehrmacht.

1.2 Kippengaas

Kippengaas heeft veel verschillende doeleinden gediend in de oorlog. Het werd bijvoorbeeld rondom de helmen van soldaten gedrukt om het makkelijker te maken om

1.3 B Drie Opengewerkte granaatkokers

Deze kokers zijn gebruikt om meerdere granaten veilig te verplaatsen. Deze kunnen worden gebruikt om te illustreren hoe munitie van en naar de depots is gebracht.

Vitrine 2

2.1 Sprenggranate Huls

Deze twee hulzen zijn nog in zeer goede staat, en zijn dus een goed voorbeeld van hoe deze er uit moeten hebben gezien ten tijde van de Tweede Wereldoorlog. Het zijn er twee, waarvan één ontploft is en de ander niet. Dit, in combinatie met de goede staat van de vondsten, kan worden gebruikt om de impact van zo'n ontploffing inzichtelijk te maken.

2.2 A Hulsbodem FlaK Vickers

Dit stuk buitmunition vertelt op zichzelf al een verhaal. Van Franse makelij, maar met een Duits keurmerk. De symboliek is duidelijk; dit is geen Franse munitie die is buitgemaakt. Het is alleen nog maar Duitse munitie, alsof het dat altijd al geweest was. Het toont hoe het Derde Rijk zich alles toe-eigende alsof zij de rechtmatige eigenaar waren.

Figuur 22 Vondsten in vitrine 2; Het gebruik van het munitiedepot

2.2 B Patroon

Deze vondst is tevens afkomstig van FlaK afweergeschut, net zoals de vorige vondst, maar is van Duitse makelij. Dit is tevens het grootste stuk Duitse munitie dat op het depot lag. Hierdoor grijpt het de aandacht.

2.3 20 mm vanuit vliegtuig

Volgens mondelinge overlevering is een wagen van de Wehrmacht, die munitie naar het depot vervoerde, vanuit de lucht beschoten door een vliegtuig met kogels zoals deze. Om hieraan te ontsnappen zou de wagen snel van de weg af het bos in zijn gereden. Echter, de munitie had al vlam gevat, en zou in het bos ontploft zijn (Reinders, Jaarrapport 2012 Archeologische Begeleiding Munitieruiming Hoog Soeren, 2014).

Als dit verhaal klopt zou dit één van de eerste interacties zijn tussen de geallieerden en de Wehrmacht rondom Hoog Soeren.

2.4 A Huls 7.92x57, Mauser

Deze huls is het soort dat werd gebruikt voor de K98 Karabiner (United States War Department, 1943). Een patroontasje voor deze munitie zal ook in deze vitrine tentoon worden gesteld (zie volgende vondst). Gezamenlijk kunnen deze twee vondsten laten zien hoe deze munitie in patroontassen werd vervoerd en opgeslagen, niet alleen op het depot, maar ook klaar voor gebruik in het veld.

2.4 B Bruin Patroontasje Karabiner K98

In deze tassen werden de 7.92x57 Mauser patronen (zie vorige vondst) bewaard. Deze zullen waarschijnlijk niet alleen in het depot zijn opgeslagen, maar ook door de soldaten op hand worden gehouden als munitie voor hun eigen wapens. Door deze vondst samen met de huls tentoon te stellen kan worden getoond hoe deze munitie opgeslagen, vervoerd, en gebruikt werd.

2.5 Houder voor staafjes ontstekers

Deze vondst laat zien dat 'munitie' in veel verschillende soorten en maten komt. Niet alleen projectielen en explosieven, maar ook de ontstekingsmechanismen die nodig waren om de andere munitie te gebruiken. Juist omdat dit het soort munitie is waar het publiek waarschijnlijk niet direct aan zal denken, geloof ik dat dit een interessante toevoeging zal zijn aan de expositie.

2.6 A Huls

Deze gigantische huls is nog in goede staat. Fysiek gezien is dit de grootste buitmunition-vondst. Door deze aan de ene flank van de vitrine te leggen, en het 'patroon' (zie volgende vondst) aan de andere wordt een visuele onderscheiding

gemaakt. Ook zonder dat het publiek weet dat de ene helft buitmunitie is en de andere helft niet, kunnen ze in één oogopslag zien dat de twee helften van de vitrine niet exact bij elkaar horen. De toelichting hiervoor zal op de informatieborden op de vitrine zelf worden gegeven.

2.6 B Granaatscherf

Ondanks het feit dat deze granaat ontploft is, is er genoeg van over om de oorspronkelijke vorm te kunnen herkennen. De manier waarop deze granaat ontploft is laat heel goed zien wat de impact van de ontploffing was, alsof de kracht van de explosie voor eeuwig bevroren is in het metaal.

2.6 C Hulsscherf

Net zoals de granaatscherf (zie vorige vondst) is deze huls op zo'n manier ontploft dat de originele vorm nog goed te herkennen is. Het is goed om een mix te hebben van complete munitie, en ontplofte munitie om een goed beeld te schetsen. Tevens komt de vondst hiermee meer tot leven; Er is daadwerkelijk iets mee gebeurd, in plaats van dat deze onaangetaast is gevonden.

Figuur 23 Vondsten in vitrine 3; Leven op en rond het munitiedepot

Vitrine 3

3.1 A Parfumflesje

Dit flesje ligt hier om symbolische redenen. Het is een fragiel en sierlijk object dat eigenlijk geen plaats heeft in een oorlog. Waarschijnlijk was het eigendom van een vrouw, wat kan betekenen dat vrouwen ook werden ingezet als dwangarbeiders, of met de kantinedienst van de Canadese soldaten meekwamen. In elk geval is dit onschuldige object hier gevonden, tussen de militaire uitrusting en munitie. De oorlog is immers nauw verweven met het dagelijks leven in Hoog Soeren.

3.1 B Inktpotje

Dit inktpotje ligt hier om soortgelijke redenen als het parfumflesje (zie vorige vondst, en is tevens in dezelfde vulling

gevonden. Tevens in deze vulling lagen objecten met het logo van de geallieerde kantinedienst. De inktpot, en de implicatie van de pen die met dit potje gebruikt zou zijn, staat in deze vitrine symbool voor diplomatie, en vreedzame tijdverdrijven. Dit object ligt hier dus voornamelijk om een tegenstelling te creëren voor het publiek.

3.2 A Schoonmaker voor pijp in etui

Deze vondst is toegevoegd om contrast te bieden met de schoonmaak set voor een geweer (zie volgende vondst). Roken was toentertijd heel normaal. De markering van verzekeringsmaatschappij Holland 1859 op de etui betekent dat het setje mogelijk een standaardgeschenk was voor een loyale werknemer. Pijproken, en dus ook het gebruik van deze set maakte dus deel uit van het dagelijks leven van de eigenaar. Het civiele equivalent van de militaire schoonmaak-set elders in deze vitrine.

3.2 B Ketting uit schoonmaak set voor geweer

Deze ketting, en het doosje waar zulk soort objecten in werden bewaard (zie volgende vondst) hebben een goede informatiewaarde. De meeste mensen zullen zich niet actief bewust zijn van wat er allemaal bij geweer-onderhoud komt kijken. Dit was immers een belangrijke routine voor de soldaten die bij Hoog Soeren gestationeerd waren. Verder wordt symbolisch onderscheid gemaakt in de civiele schoonmaak set (voor een pijp), en de militaire schoonmaak set (voor een geweer).

3.2 B Kistje voor Duitse schoonmaakset

Deze vondst dient direct naast de schoonmaak ketting (zie vorige vondst) tentoongesteld te worden. Het maakt onderdeel uit van hetzelfde verhaal. Verder is dit kistje al heel goed gerestaureerd, en zal er dus goed uit zien in de vitrine.

3.3 A Flesje ontsmettingsmiddel

Deze vondst en de fles hoestdrank (zie volgende vondst) bieden inzicht in de medische situatie ten tijde van de Tweede

Wereldoorlog. De flesjes zijn allemaal nog in goede staat en zien er mooi uit in de vitrine. Echter, belangrijker is dat zij helpen het contrast tussen de twee helften van de vitrine te versterken; Ze zijn bedoeld om te genezen en te helpen, terwijl de militaire uitrusting in de andere helft van de vitrine diende om te verwonden en te onderwerpen.

3.3 B Flesje hoestdrank

Deze vondst helpt hetzelfde verhaal te vertellen als het flesje ontsmettingsmiddel (zie vorige vondst). Beide objecten zijn in goede staat. Er is gekozen om beide vondsten samen tentoon te stellen omdat dit er beter uit zal zien in de vitrine.

3.4 Schotel met kogelgat

Dit schoteltje van fabriek Fraureuth was ooit een populair luxeproduct (Fraas, 2003). Het zou het meest simpele, alledaagse object in de gehele expositie zijn ware het niet voor het 9 mm kogelgat dat in het schoteltje geboord is. De schotel is (mogelijk uit verveling) gebruikt als doelwit tijdens schietoefeningen van de Wehrmacht. Deze schotel is mogelijk het meest belangrijke object in deze vitrine, omdat het een duidelijk symbool is voor wat er gebeurt wanneer het burgervolk in contact komt met de gruwelen van een oorlog.

3.5 A Onderdeel karabijn

Dit geweer zal samen met de bajonet (zie volgende vondst) gebruikt worden om de twee helften van de vitrine van elkaar af te screenen. Dit is gedeeltelijk uit noodzaak, aangezien de vondst te groot is om op een andere manier in de kist te leggen. Echter, het is ook symbolisch dat deze divisie puur uit militaire objecten bestaat: De soldaten bepalen waar men wel en niet kan gaan. Toepasselijk genoeg zullen geweren zoals deze gebruikt zijn door de soldaten die de wacht hielden rondom het munitiedepot. Zij diende dus daadwerkelijk om de burgers 'buiten' te houden.

3.5 B Bajonet

De karabijn die gebruikt wordt om de vitrine in tweeën te delen (zie vorige vondst) zal ooit voorzien zijn geweest van een bajonet. Deze bajonet zal samen met de karabijn in de kist worden gelegd om meer informatie over beiden wapens te kunnen vertellen, en om de afscheiding tussen de twee helften van de vitrine visueel duidelijker te maken.

3.6 Gasmasker

Mensen zijn evolutionair 'getraind' om andere menselijke gezichten te herkennen. Ook waar deze er niet zijn. Dit fenomeen heet 'pareidolie' (Zhou, 2020). Verder is de mens geneigd om emoties aan deze gezichten toe te schrijven, wat uit empathie ook emoties bij onszelf oproept. Door emoties aan gebeurtenissen te linken wordt het makkelijker om deze te herinneren. Zodoende maakt dit gasmasker de gehele expositie gedenkwaardiger. Verder, hoewel men hier een menselijk gezicht in kan herkennen is het duidelijk dat het geen echt gezicht is. De soldaten die dit gedragen hebben, en hun eigen gezicht hebben bedekt, zullen er dus minder menselijk uit hebben gezien voor toeschouwers. Dit is symbolisch voor hoe, in de oorlog, verschillende partijen elkaar niet persé als medemens zagen. Enkel als tegenstander.

Vitrine 4

4.1 Spoorrail

Zoals eerder vermeld heeft de Wehrmacht het depot en de bijbehorende infrastructuur vernietigd toen de geallieerden te dicht bij kwamen. Bij deze ontploffingen is dit stuk massief ijzeren spoorrail gebroken en diep de grond in geslagen. Dit toont aan hoe veel vernietigende kracht er achter deze detonaties zat.

4.2 Spreker Wireless Set

Deze set is in essentie het jaren '40 equivalent van de moderne mobiele telefoon. Deze werd gebruikt om te communiceren tussen de geallieerde soldaten tijdens hun mars naar Apeldoorn en Hoog Soeren, en laat zien hoe ver de communicatietechnologie van die tijd was.

4.4 Instructieblaadjes

Deze Engelstalige blaadjes werden meegenomen in het veld. Hoewel er vandaag de dag weinig van over is en ze niet

Figuur 24 De vondsten in vitrine 4; Vernietiging en nalatenschap

goed leesbaar zijn, bevatte ze ooit details over wat de geallieerde soldaten konden verwachten in Hoog Soeren. Het meest duidelijk zichtbaar is een foto van FlaK afweergeschut. Mogelijk is deze informatie verzameld door spionage. Van belang is dat deze afbeelding strak tegen de glasplaat wordt gedrukt, anders is het niet goed te zien. Hierbij zal iets aan de onderkant moeten liggen om te voorkomen dat de andere kant van de afbeelding doorschijnt.

4.5 Borden

Ook na de oorlog bleven de littekens van het conflict een lange tijd in het landschap. Deze borden zijn naoorlogs, maar zijn een direct gevolg van de munitiedepots. Hiermee kan worden verteld hoe ver deze gevolgen reiken, en kan worden uitgelegd dat niet alle explosieven succesvol tot ontploffing waren gebracht. Tot slot kan hier dank worden gegeven aan de EOD en degenen die hebben geholpen om het bos weer veilig te maken.

4.6 Cilinder met Carbid

Deze cilinder is van geallieerde afkomst. Zodoende is het onwaarschijnlijk dat deze onderdeel was van de buitmunitie. Wat interessant is, is dat deze nog steeds vol zit met carbid, en dus waarschijnlijk niet is afgevuurd. Dit kan als voorbeeld worden gebruikt om te vertellen dat de Wehrmacht er grotendeels voor koos om terug te trekken uit Hoog Soeren, in plaats van de Canadese soldaten te bevechten en te riskeren dat zij het depot in handen zouden krijgen.

4.7 Stempel Brits, May 5

Deze stempel kon worden opengeschroefd om andere letters en cijfers er in te plaatsen. Zodoende kan worden gezien wat de laatste boodschap is die met deze stempel is gemarkeerd. De tekst die op dit moment in de stempel staat is "May 5 1945". Er kan niet met zekerheid worden gezegd welke boodschap hiermee verzonden is, maar de symboliek is mooi: Na 5 mei was deze stempel niet meer nodig. De oorlog is voorbij in Nederland.

Boven op de Zuil

Z Stahlhelm

Deze vondst vertelt niet direct een verhaal, maar zal onderdeel uitmaken van de aankleding van de expositie. In een stulp op een etalagehoofd boven op de interactieve zuil. Deze helm was te mooi om niet te laten zien, en zal helpen om de juiste sfeer te creëren op de expositie.

4.4 Vergroten van het draagvlak

Uit de interviews is gebleken dat de pers goed kan worden gebruikt om de bekendheid van de expositie te vergroten (Orie, 2021). Daarom is gekeken naar evenementen waar de pers bij betrokken zal zijn, en waar het munitiedepot van Hoog Soeren een rol kan spelen. Hierbij zijn twee evenementen voorgedragen: De Nationale Archeologiedagen, en de onthulling van een monument ter nagedachtenis aan het depot.

Archeologiedagen 2021

De Nationale Archeologiedagen is een jaarlijks terugkerend evenement. Gewoonlijk staan vrijwilligers in of bij een monument, verspreid door heel Nederland. Deze vrijwilligers vertellen het verhaal achter het erfgoed waar zij geplaatst zijn. In verband met de covid-19 pandemie is besloten om in 2021 iets anders te doen. In plaats van vaste punten waar grote groepen mensen zouden verzamelen, werden historische wandelroutes opgezet. Eén van deze wandelroutes is opgezet als deel van dit project, om de inwoners van gemeente Apeldoorn kennis te laten maken met het munitiedepot. De archeologiedagen liepen van vrijdag 18 tot en met zondag 20 juni, maar de wandelroute bleef hierna beschikbaar, hoewel de wandelkaart niet langer naar de archeologiedagen refereert.

De route begint en eindigt bij Hotel Oranjeoord, waar de expositie plaats zal vinden. De expositie wordt benoemd op de folders en de wandelkaart die de wandelroute ondersteunen. Tevens staat hier informatie op over de verschillende landschapselementen die tijdens deze route herkend kunnen worden, waarvan velen onderdeel uitmaken van het verhaal van het munitiedepot. Hieronder vallen het pad van lavastenen, dat diende om het bos begaanbaar te maken voor militaire voertuigen (Ginkel, 2020). Langs dit pad lag een voertuigshelter; Een greppel waar deze voertuigen zich schuil konden houden, of tijdelijk geparkeerd konden worden (Reinders, 2017). Door het gehele bos zijn de locaties van voormalige opslagplaatsen te herkennen als inhammen in de boomlijn, waar geen of alleen jonge bomen groeien (Reinders, 2017). De wandelaars worden in de tekst uitgedaagd om zo veel mogelijk van deze opslagplaatsen in het veld te herkennen.

De wandelroute bevat zelfs één stuk munitie. In het noordelijke uiteinde van het bos kromt het lavastenen pad om een grafheuvel heen. In deze kromming ligt één steen waar een stuk munitie omheen is geslagen door de kracht van de vernietiging van het depot (Herwaarden, 2021). De exacte reden waarom het pad om deze grafheuvel heenbuigt is tot op heden onbekend. Mogelijk is de grafheuvel met opzet gespaard, uit respect voor een gedeelde 'arische voorouder' (Seweryn, 2009).

Monumentonthulling

Op donderdag 30 oktober 2021 werd een monument onthuld om het munitiedepot van Hoog Soeren te herdenken. Het was een bronzen relief, waarop de grenzen van het depot en al haar opslagplaatsen worden weergegeven. Tijdens de speech gegeven door burgemeester Ton Heerts, en de daaropvolgende speech van publieksarcheoloog Evert van Ginkel speelde een ondersteunende slideshow. Hierin werd informatie over het depot, en over de expositie gegeven. Tevens werd hier één vitrine van de expositie getoond. In deze vitrine lagen vondsten van elk van de vier hoofdstukken van de expositie. De ondersteunende tekst op deze vitrine maakt duidelijk dat het hier gaat om een teaser, en dat de daadwerkelijke expositie in 2022 van start zal gaan. Deze teaser-vitrine heeft hierna in de lobby van Hotel Oranjeoord gestaan.

4.5 Budget

Gemeente Apeldoorn beschikt reeds over vier vitrines en een zuil. Deze zijn eerder gebruikt voor een expositie over ijzerwinning op de Veluwe. Deze vitrines en zuil moeten wel opnieuw vorm worden gegeven. Zij zullen nieuwe platen nodig hebben, met nieuwe ondersteunende teksten. Voor de ijzer-expositie heeft dit 2050 euro gekost (Lammers, 2018). Gebruik van de expositieruimte is gratis. Dit is in overleg met de beheerder, Hotel Oranjeoord. De expositie zal gratis te betreden zijn. Gasten van Hotel Oranjeoord zullen immers dagelijks door de expositie wandelen, onderweg naar hun ontbijt, lunch en avondeten.

Voor de Stahlhelm zijn een etalagehoofd en een stolp nodig. De stolp dient om het object veilig te houden. Het etalagehoofd is nodig om er voor te zorgen dat het object goed zichtbaar is, vanuit de juiste hoek. Een passend etalagehoofd is gevonden voor 15 euro. Een stolp met de juiste afmetingen kan worden aangeschaft voor 60 euro.

De grondpijlen waarmee de route wordt aangegeven kost in totaal 12,95 euro. Hieronder worden de totale verwachte kosten in een tabel weergegeven.

Deel:	Kosten in Euro's:
Opmaak van vitrines en zuil	2050
Stahlhelm laten zien	75
Grondpijlen	12,95
Totaal	2137,95

4.6 Belanghebbenden

Hieronder staat een stakeholderanalyse van de verschillende belanghebbende partijen. Voor iedere externe stakeholder is een contactpersoon toegewezen, met contactgegevens. Voor interne stakeholders is dit niet nodig, omdat deze intern bereikbaar zijn. Voor Interface Stakeholders heeft dit geen toegevoegde waarde, omdat zij niet direct bij het project betrokken zijn.

Stakeholders	Primair	Secundair
Intern	Leif Ian van Herwaarden Henrik Prins	Guido Spanjaard Masja Parlevliet
Extern	Leemans Speciaalwerken Hotel Oranjeoord Degen en Leideritz	Seaforth Highlanders of Holland Living History Group
Interface	Burgemeester Ton Heerts Evert van Ginkel	Saxion Hogeschool

Hotel Oranjeoord

Te bereiken via: [REDACTED]

Hotel Oranjeoord is de locatie waar de expositie plaats zal vinden. George van Oosten is de vestigingsmanager van dit hotel, en de persoon waarmee alle onderhandelingen met betrekking tot de locatie hebben plaatsgevonden.

Seaforth Highlanders of Holland Living History Group

Te bereiken via: [REDACTED]

Deze re-enactment groep heeft aangeboden om in kostuum aanwezig te zijn bij de opening van de expositie, en te helpen de expositie te promoten.

Leenmans Speciaalwerken

Te bereiken via: Fred Stegeman. www.leemansspeciaalwerken.nl

De 'Kobus Collectie' is een subset van de vondsten die gedocumenteerd zijn tijdens de archeologische begeleiding van het saneringsproject dat aan de expositie vooraf is gegaan. Leenmans is het bedrijf dat deze collectie tijdelijk beheert. Daarom moest voor deze vondsten toestemming worden gevraagd aan Leenmans. Tijdens en na de expositie zal Leenmans op de hoogte moeten worden gehouden over de staat waarin deze vondsten worden gehouden.

Degen en Leideritz

Te bereiken via: [REDACTED]

Vormgever van de folder/wandelkaart die is gebruikt voor de archeologiedagen. Tevens de vormgever door de platen waar de ondersteunende tekst voor de expositie op zal worden gedrukt.

4.7 Hoofdvraag

Eerder in dit onderzoek is de volgende hoofdvraag gesteld: "Hoe kan een expositie het best worden ingezet om de archeologische resultaten van het ruimen van de munitiedepots bij Hoog Soeren aantrekkelijk en inzichtelijk gemaakt worden voor de inwoners van gemeente Apeldoorn?"

Het antwoord hierop is in detail beschreven in het product van dit project; een draaiboek voor de expositie. Deze conclusie zal hier worden samengevat.

Vind eerst een locatie met een sterke thematische band met het onderwerp. In dit geval, het hotel dat door de Wehrmacht is gevorderd en gebruikt als hoofdkwartier voor het munitiedepot. Bepaal hierna welke doelgroep de expositie moet bereiken, en welke subdoelgroepen hierin bestaan. In dit geval is de hoofddoelgroep "inwoners van gemeente Apeldoorn". Deze doelgroep bestaat uit verschillende leeftijdscategorieën en opleidingsniveaus. Daarom is het belangrijk dat de ondersteunende tekst te begrijpen is voor jongeren, zonder dat het op een hoger opgeleid publiek neer lijkt te kijken.

Bepaal nu welk verhaal je aan dit publiek wilt vertellen. Je expositie vormt eigenlijk een verhaallijn. Objecten liggen hier niet afzonderlijk, maar in de context van het gehele verhaal. Iedere vondst dient bij te dragen aan de boodschap van dit verhaal, of minstens aan de boodschap van de vitrine waar de vondst in ligt. Wanneer bepaald is welk verhaal verteld moet worden, kan een vondstselectie worden gemaakt. Voor deze expositie is een onderverdeling gemaakt in vier hoofdstukken, en zijn vondsten gekozen die bij deze hoofdstukken passen.

Wanneer de objecten gekozen zijn kan de ondersteunende tekst geschreven worden. Deze bestaat voor een deel uit toelichting op de vondsten, en voor een deel uit context. De toelichting is het deel waarin wordt uitgelegd wat elk individueel object is. Welk doel heeft het gehad, en wat is hier bijzonder aan? De context vertelt het verhaal van dit 'hoofdstuk'. Dit zet het publiek in een specifieke gemoedstelling, om vanuit het juiste perspectief naar de vondsten te kijken. Wanneer dit gedaan is kan een opstelling van de expositie worden voorgesteld. Op welke volgorde dient het publiek langs de vitrines te lopen, en hoe moeten de vitrines staan om daarvoor te zorgen?

Wanneer deze stappen zijn afgerond staat de expositie klaar. Echter, om het beste resultaat te krijgen is het belangrijk dat zo veel mogelijk mensen de expositie bezoeken. Daarom moet het publiek worden geïnformeerd over het bestaan van de expositie. Dit kan met behulp van evenementen, en het lokaal nieuws. In geval van deze expositie: Een presentatie tijdens de onthulling van een monument, en een wandelroute die gelanceerd is tijdens de Nationale Archeologiedagen.

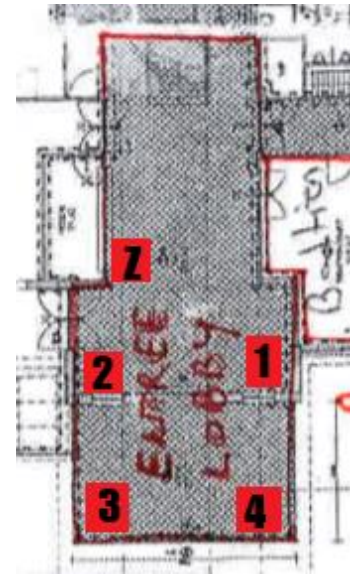
4.8 Afwijkingen van het draaiboek

Het product van dit onderzoek was een draaiboek met suggesties voor het opzetten van de expositie. Dit draaiboek is niet volledig gevolgd, in verband met onvoorzien veranderde omstandigheden. Deze veranderingen worden hieronder toegelicht.

Oorspronkelijk was het doel om een re-enactment groep uit te nodigen voor de opening van de expositie. Echter, in verband met de Russische inval van Oekraïne is besloten dat het niet smaakvol zou zijn om mensen in militaire uitrusting rond te laten lopen. Dit zou sterke negatieve emoties op kunnen wekken bij sommige leden van het publiek, of zou mensen zelfs van de expositie kunnen afschrikken. Ook is de positie van de verschillende vitrines en de informatieve zuil veranderd ten opzichte van het draaiboek. De dag waarop de expositie werd geïnstalleerd was de eerste keer dat alle vitrines in de lobby van het hotel aanwezig waren, en werd besloten dat ze beter tot hun recht zouden komen op de manier die figuur 23 toont. Ter illustratie wordt in figuur 24 het oorspronkelijke concept getoond.

In hoofdstuk 4.2 en 4.5 wordt gesproken over grondpijlen die gebruikt kunnen worden om de interne volgorde tussen de vitrines aan te duiden. Hier is uiteindelijk geen gebruik van gemaakt. Aangezien de expositie een half jaar in het hotel zou staan zouden deze grondstickers een semi-permanente verkleuring op de vloer van het hotel achterlaten. Verder is het niet nodig om een specifieke volgorde aan te houden om de expositie te begrijpen. De vitrines zijn ingericht met één volgorde in gedachte, maar geen enkele vitrine heeft informatie die nodig is om de tekst van een volgende vitrine te begrijpen.

Tot slot zijn er twee vondsten die zijn vervangen met een foto. Dit zijn een huls voor vliegtuig-afweergeschut, en de loop van een Mausser vuurwapen. Deze objecten zijn gecontroleerd en veilig verklaard, en zo op de voorselectie-lijst verschenen. Echter, tijdens het opzetten van de expositie is besloten dat, hoewel de objecten zelf geen schade kunnen aanrichten, ze mogelijk wel een verzekeringsrisico representeren. Het zou mogelijk zijn dat, indien er brand uitbreekt in het hotel tijdens de expositie, de aanwezigheid van deze vondsten er voor zorgt dat de verzekering de schade niet zou dekken. Op dit moment waren de borden met ondersteunende tekst al gedrukt, en was het niet meer mogelijk om de vondsten te vervangen. Daarom is gekozen om een representatie van de vondsten te gebruiken. Er is bewust gekozen om de afbeeldingen niet uit te snijden, en ze daardoor duidelijk 'nep' te houden. Dit is gedaan omdat Gemeente Apeldoorn graag open kaart speelt met het publiek, om zo de integriteit van de rest van de expositie te waarborgen.

Figuur 25 Oorspronkelijk concept voor indeling van de expositie.

5. Aanbevelingen

5.1 Toekomstige onderzoeken

Tijdens dit project zijn meerdere onderwerpen ontdekt die, hoewel zij buiten de kaders van de expositie vallen, zeker de moeite waard zouden zijn om in een toekomstig onderzoek te benaderen. Als de bekadering of de tijdslijmet van het project dit had toegestaan, had de auteur van dit verslag het onderzoek graag uitgebreid om deze onderwerpen mee te nemen. Hieronder worden deze onderwerpen beschreven, met het aanraden dat Gemeente Apeldoorn of een andere instantie in de toekomst hier een onderzoek naar opstelt.

Nabestaanden van het munitiedepot

Tijdens het afnemen van de enquête hebben meerdere respondenten laten weten dat zij zelf, of vrienden/familie zich nog konden herinneren dat het depot werd aangelegd. Een anonieme respondent heeft laten weten veel vrienden verloren te zijn aan het depot. Hoewel de enquête anoniem werd afgenomen, is wel bekend dat dit antwoord gegeven werd via het tijdschrift 'Ruimte voor Erfgoed'.

Ooggetuigen zoals deze zijn er steeds minder. Het is van belang om deze verhalen te verzamelen, zodat deze bewaard kunnen blijven en kunnen worden doorgegeven aan de volgende generatie. Een mogelijk startpunt hiervoor zou een oproep in 'Ruimte voor Erfgoed' kunnen zijn, in de hoop deze zelfde respondent te bereiken.

Grafheuvel langs het lavastenen pad

De infrastructuur van het munitiedepot bestaat grotendeels uit paden geplaveid met lavastenen uit het Eiffelgebergte. Deze paden zijn grotendeels recht, in verband met efficiëntie. Op één punt buigt dit pad echter om een grafheuvel heen. Waarom? Zou het te vele tijd en materialen kosten om deze heuvel af te graven? Of was de Wehrmacht bewust van de historische significantie van de grafheuvel, en hebben zij de bewuste keuze gemaakt deze te bewaren uit respect voor een 'gedeelde arische geschiedenis'? Om dit te onderzoeken zou de gehele infrastructuur van het depot in kaart moeten worden gebracht, om te achterhalen hoe uniek deze kromming daadwerkelijk is. Eventuele andere krommingen zullen moeten worden vergeleken, om te zien wat de potentiële redenen voor deze krommingen waren. Waren er andere (graf)heuvels in de omgeving die wel zijn afgegraven? Zo ja, wat was het verschil tussen die heuvels en deze? Deze deelvragen zouden inzicht kunnen krijgen in de reden dat deze specifieke grafheuvel gespaard is.

Vervolgonderzoek

In de enquête zijn enkele vragen opgenomen die dienen als basis voor een mogelijk vervolgonderzoek. Door deze vragen in een nieuwe enquête te verwerken kan worden gekeken wat het effect van de expositie was. Weet de bevolking van Gemeente Apeldoorn nu meer over het munitiedepot? Is de interesse in dit deel van de lokale geschiedenis gestegen? Zo ja, tot hoeverre was de expositie hier verantwoordelijk voor? Zo nee, wat is er mis gegaan, en hoe kan dit in de toekomst beter worden gedaan?

5.2 Activiteit

De meeste aanbevelingen staan in het product van dit project; Het draaiboek voor de expositie. Er zijn echter activiteiten die niet direct onderdeel uitmaken van de expositie, die toch een toegevoegde waarde kunnen hebben met betrekking tot het delen van het verhaal van het munitiedepot.

Opslagplaatsen aanduiden

Gemeente Apeldoorn beschikt over kaartmateriaal waar alle opslagplaatsen op staan aangegeven. In het veld zijn deze echter moeilijk te herkennen. Zij zien er uit als inhammen in de bomenlijn, veroorzaakt door de opgravingen die hier hebben plaatsgevonden. Om het verleden meer zichtbaar te maken voor het publiek is het belangrijk dat wandelaars deze opslagputten ook kunnen herkennen. Dit kan door bijvoorbeeld een specifieke plant te planten over ieder opslagpunt. Aan het begin van de wandelroute kan een informatiebordt worden geplaatst waar de significantie van deze plant wordt uitgelegd. Dit zou wel een plant moeten zijn die zich niet te snel door de rest van het bos verspreidt. Dit zal in overleg met Kroondomein het Loo moeten gebeuren, omdat deze instantie de eigenaar is van de bossen waar het munitiedepot ooit gestaan heeft.

6. Zelfreflectie

Voorafgaand aan dit project is een plan van aanpak gemaakt. Dit plan was aangepast aan het feit dat in 2021 een pandemie heerste. Dit heeft gezorgd voor suboptimale werkomstandigheden, die in een 'normaal' jaar niet relevant zouden zijn. Op sommige punten is het niet mogelijk geweest om het PVA perfect te volgen. In dit hoofdstuk wordt gekeken naar de manieren waarop ik mij wel, of niet aan het PVA heb gehouden. Ook wordt gereflecteerd op mijn werkwijze, en de resultaten daarvan.

6.1 Door Covid

De Covid-19 pandemie maakte het lastig of onmogelijk om onderzoek op locatie uit te voeren. Het grootste deel van dit project is uitgevoerd vanuit mijn eigen huis. Dit heeft voor meerdere problemen gezorgd. Ten eerste is er slechts een handvol overleggen in persoon geweest. De andere overleggen hebben via Teams plaatsgevonden. Wanneer ik advies of hulp nodig had kon ik altijd bij Guido Spanjaard of Masja Parlevliet terecht. Echter, op kantoor had ik simpelweg op kunnen staan om naar ze toe te lopen en om hulp te vragen. Nu was ik afhankelijk van hoe snel op een e-mail gereageerd kon worden.

Verder konden interviews en enquêtes alleen op afstand worden afgenomen. Hierdoor heeft slechts een klein deel van de hoofddoelgroep (inwoners van gemeente Apeldoorn) op de enquête gereageerd, resulterend in een foutmarge van 13%. Doorgaans wordt bij enquêtes gestreefd naar een foutmarge van 5% (Wonnacott, 1990). Door de wijze waarop de enquête is afgenomen is een bepaalde bias ontstaan. De enquête is verspreid via een historisch tijdschrift, en via social media met behulp van een online ambassadeur van het project. Hierdoor is het voornamelijk beantwoord door mensen die al een voorbestaande interesse in geschiedenis hadden. Het was beter geweest als de enquête over een langere tijd, en via meer media verspreid werd. Bijvoorbeeld via Coda, of een oproep in het lokale nieuws.

6.2 Afwijkingen van PVA

Ik heb mij niet aan ieder deel van mijn PVA kunnen houden. In sommige gevallen kwam dit door onvoorziene omstandigheden. In andere gevallen kwam dit door verkeerde conclusies uit mijn vooronderzoek.

Het PVA zegt dat ik contact op had moeten nemen met de provincie, om toestemming te krijgen voor het exposeren van de vondsten in hun bezit. Dit bleek echter niet nodig te zijn. De eigendomskwestie van deze oorlogsvondsten is erg gecompliceerd, en tot op heden heeft geen enkele instantie eigendom geclaimt. De vondsten worden beheerd door Gemeente Apeldoorn, of opsporingsbedrijf Leemans. De gesprekken die ik met Provincie Gelderland zou hebben gehad heb ik nu met Leemans gehad.

In de strokenplanning van mijn PVA staan twee weken uitgeteld voor het maken van een definitieve vondstselectie. Dit heeft uiteindelijk een paar extra weken gekost. Ook dit kwam deels door Covid-19. De keren dat ik op het depot aanwezig kon zijn waren gelimiteerd, en niet alle objecten waren in het beheer van Gemeente Apeldoorn. Daarom moest ik mijn keuzes baseren op foto's en beschrijvingen van de objecten. Deze waren niet altijd accuraat. Om deze reden was het lastig om in te schatten hoe de vondsten in de vitrines zouden liggen, en is de selectie meerdere malen aangepast.

Het is mij niet gelukt om mijn afstudeerverslag in 2021 af te ronden. Dit kwam grotendeels door problemen rond het nakijken van mijn PVA, wat uiteindelijk overlapte met inleverdeadlines voor mijn afstudeerverslag.

6.3 Bronreflectie

Voor dit onderzoek is een verscheidenheid aan bronnen gebruikt. Verreweg de belangrijkste hiervan was *Beladen Bos* van Evert van Ginkel. In dit boek wordt de geschiedenis van munitiedepot duidelijk in kaart gebracht. Het boek biedt een bredere context over de staat van de stad Apeldoorn tijdens de Tweede Wereldoorlog, en eindigt met een beschrijving van de eerste ruimingsacties, die direct na de bevrijding van Apeldoorn hebben plaatsgevonden. Hoewel dit boek niet geciteerd is in dit verslag, heeft het wel de basis gevormd voor de expositie. Een groot deel van de achtergrondinformatie voor de expositie en bijbehorende wandelroute.

Waar mogelijk en relevant heb ik gebruik gemaakt van wetenschappelijke, archeologische bronnen. Hieronder vallen ook de rapportages van de opgravingen die Gemeente Apeldoorn heeft uitgevoerd of begeleid met betrekking tot het munitiedepot bij Hoog Soeren. Bij iedere bron, voornamelijk niet-wetenschappelijke bronnen, is een afweging gemaakt: Welke informatie heb ik nodig, en heeft deze bron genoeg expertise over dit onderwerp? Zo is één van mijn bronnen de plaque op het standbeeld *De man met twee hoeden*. De enige informatie die ik hiervan gebruik gaat over de context waarin het standbeeld is neergezet, en wanneer. In deze context is de plaque naar mijn mening een betrouwbare, primaire bron.

Andere bronnen zijn wel wetenschappelijk, maar hebben geen relatie tot de archeologie. Hieronder vallen bijvoorbeeld *Do you see the "face"?* van L.F. Zhou, een researcher van de Zuid Chinese school voor psychologie. Deze bron was nodig om te beargumenteren waarom een gasmasker een goede toevoeging zou zijn aan de expositie.

Tot slot zijn er bronnen die dienen om de kwaliteit van mijn marktonderzoek te waarborgen. Zo is mijn stakeholder analyse gebaseerd op het format dat wordt beschreven in *Methods for Stakeholder Analysis* van C. Kimmich et al. De eisen die ik stel voor een goede locatie komen overeen met de eisen die worden gesteld door het MKB-Nederland in *Wat is de beste locatie voor mijn pand?*, en de formule uit *Introductory Statistics (5th edition)* van T. Wonnacott is gebruikt om de betrouwbaarheid van de enquête te toetsen. Deze bronnen zijn geschreven door experts op hun gebied. De methoden en eisen die in deze bronnen worden beschreven worden ook door professionals gebruikt.

6.4 Uitkomsten van het onderzoek

Zowel de expositie als de bijbehorende wandeling zijn een groot succes bij de inwoners van Apeldoorn. De fysieke wandelkaart is op een folder gedrukt die in Hotel Oranjeoord verkrijgbaar is. Deze folder is tot op heden meer dan 750 keer meegenomen. In deze telling is niet gekeken naar hoe groot de wandelgroepen zijn, of hoe veel mensen de wandelkaart online bijhouden. De manager van Hotel Oranjeoord heeft laten weten zeer tevreden te zijn, en dat de expositie veel klanten heeft getrokken. De projectgroep concludeert dat het succes van de expositie in een groot deel te danken is aan de keuzes die zijn gemaakt aan de hand van dit onderzoek.

Helaas zijn niet alle uitkomsten van het onderzoek even betrouwbaar. Zoals vermeld in hoofdstuk 6.1 had de enquête een foutmarge van 13%, in plaats van de 5% waar op werd gehoopt. Om dit in de toekomst te voorkomen is het van belang om een eventuele enquête eerder in het onderzoeksproces af te nemen. Ook de media waardoor de enquête wordt verspreid hebben invloed op de uitkomsten. Deze enquête is voornamelijk verspreid via geschiedkundige tijdschriften. Hierdoor wordt de enquête voornamelijk beantwoord door mensen die al interesse hebben in geschiedenis, vaak van oudere leeftijd. De discrepantie op gebied van leeftijd was zo groot dat deze informatie moest worden aangevuld met de Museumcijfers van 2019, waaruit blijkt dat 19% van de museumbezoekers minderjarig is. Echter, geen van de mensen die op de enquête hebben gereageerd vallen binnen deze leeftijdscategorie.

Als resultaat is de enquête van minder nut geweest dan origineel was gehoopt. Waar mogelijk zijn andere bronnen gebruikt om keuzes voor de expositie te maken. Alleen wanneer bepaalde informatie elders niet gevonden kon worden is gebruik gemaakt van de enquête. Dit zijn de vragen over de drempelafstand, de geslachtsidentiteit van de bezoekers, en voor-bestaande kennis en interesse in het onderwerp.

Toch, ondanks de lage betrouwbaarheid van de enquête, zijn veel van de resultaten hiervan geconfirmeerd door verder onderzoek. Volgens de interviews met museumbeheerders zijn de meeste museumbezoekers schoolklassen, of ouderen boven de 70. Deze oudere leeftijdsgroep is ook de demografie die het meest op de enquête heeft gereageerd, en na toevoeging van de museumcijfers 2019 op de tweede plek staat. De interviews bevestigen tevens het belang van herinneringstoerisme voor de Tweede Wereldoorlog, en het feit dat de meeste museumbezoeken plaats vinden in de zomermaanden.

6.5 Onderzoeks-kader

Het draaiboek dat is gemaakt tijdens dit project is alleen van nut voor de expositie waarvoor deze bedoeld is. Echter, de methoden en technieken die zijn gebruikt om tot dit draaiboek te komen vormen een werkmodel dat ook voor toekomstige exposities gebruikt kan worden. Dit project toont aan dat ook exposities buiten een traditionele museum-setting toegevoegde waarde kunnen hebben voor de archeologie. Een locatie die deel uit maakt van het verhaal kan toevoegen aan de belevingswaarde van de expositie, en kan er voor zorgen dat mensen die wellicht niet naar een museum zouden gaan toch ongepland in aanraking komen met de expositie. Wanneer archeologische depots vol raken, en museums al bezet zijn, is het erg waardevol om een alternatieve locatie te hebben waar vondstmateriaal niet alleen veilig bewaard kan worden, maar ook kan bijdragen aan het vergroten van het draagvlak van de archeologie.

Vooraf voor herinneringstoerisme is deze locatie van belang. Voor een groot deel van het publiek is het onderwerp van de expositie nog dichtbij, en 'echt'. Een koude, emotionele museumomgeving creëert mogelijk een dissonantie met dit gevoel. Echter, een locatie die onderdeel uit maakt van het verhaal valideert de gevoelens van het publiek. Ook activiteiten zoals de historische wandelroute, waarin aandacht wordt gegeven aan de overblijfselen van de oorlog die nog steeds in het landschap zichtbaar zijn, helpt hierin.

Als we willen voldoen aan artikel 9 van het verdrag van Malta is het niet genoeg om een expositie op te zetten. Het publiek moet hiervoor enthousiast worden gemaakt. Ook hiervoor kunnen toekomstige projectleiders inspiratie opdoen uit het dit project. Denk hierbij aan de evenementen die zijn opgezet vóór de aanvang van de expositie, zoals de historische wandelroute. Ook ideeën die uiteindelijk niet vóór dit project gebruikt zijn kunnen worden ingezet voor andere exposities. In verband met de onrust in Oekraïne is er voor gekozen geen gebruik te maken van de re-enactment groep. Als de expositie echter over een ander onderwerp ging, of op een ander moment had plaatsgevonden zou het zeer waardevol zijn geweest om gebruik te kunnen maken van een lokale groep enthousiastelingen, die mogelijk als ambassadeur van het project kunnen fungeren.

Tot slot toont het succes van de expositie aan dat er in Nederland veel interesse is in de lokale geschiedenis met betrekking tot de Tweede Wereldoorlog. Vooral nu ooggetuigen en de kinderen van ooggetuigen nog in leven zijn is

herinneringstoerisme een belangrijke drijvende kracht achter deze interesse. Hier dient gebruik van te worden gemaakt zolang dat nog kan. Naarmate deze generatie uitsterft zal de vraag naar herinneringstoerisme voor de Tweede Wereldoorlog gestaag afnemen. Om het draagvlak van de archeologie te vergroten is het belangrijk om te weten waar het publiek al interesse in heeft, en daar op in te spelen.

6.6 Mijn werkhouding

In het begin moest ik erg wennen aan de werkomstandigheden tijdens de pandemie. Het niveau van zelfstandigheid dat werd verwacht was iets waar ik vanaf het begin van het project graag mee om wilde leren gaan, maar ik werd hier noodgedwongen in het diepe gegooid. Gedurende het project leerde ik hier steeds beter mee om gaan.

Dit project kon ik niet alleen doen. Ik moest vaak samenwerken met anderen. Gelukkig ben ik erg flexibel, en een goede teamspeler. Echter, wanneer ik zelf iets van anderen nodig had, had ik vaak moeite hierom te vragen. Hierin had ik meer assertief moeten zijn. Zo had ik bijvoorbeeld na het ontvangen van antwoorden op de interviews nog meer vervolgvragen kunnen stellen, om dieper op de materie in te gaan.

Aan het begin van dit project heb ik geprobeerd te veel te doen, en heeft het te lang geduurd voordat ik een definitieve keuze durfde te maken. Vanaf begin af aan was eigenlijk duidelijk dat zowel ik als Gemeente Apeldoorn het liefst een expositie op zetten, maar de eerste paar weken heb ik onnodig gerommeld met andere ideeën, zoals een samenwerkingsactie met lokale supermarkten, of een historische wandelroute. Hiervoor zijn onderhandelingen gestart, voordat bleek dat dit niet zou werken binnen de gestelde tijdslimiet. Sommige van deze ideeën, zoals de wandelroute, zijn gebruikt om de expositie te ondersteunen. Anderen, zoals de samenwerking met de supermarkten, zijn geschrapt. Deze ideeën hebben echter wel tijd gekost. Dit is voornamelijk ten koste gegaan van de kwaliteit van de enquête en interviews. Door te veel tijd te besteden aan discussies over deze ideeën is er minder tijd geweest waarin de enquête beantwoord kon worden, of waarin eventueel meer interviews afgenomen zouden kunnen worden.

Naarmate het project vorderde lukte het mij steeds beter om te focussen op de juiste zaken. Het beeld van hoe de expositie er uit moest zien werd steeds scherper, wat het makkelijker maakte om naar dit doel toe te werken.

6.7 Wat heb ik geleerd?

Dankzij dit project heb ik ervaring op kunnen doen in publieksbereik. Ik heb geleerd waar een goede expositie uit moet bestaan, en wat er moet gebeuren om een verhaal naar het publiek te brengen. Het is niet alleen genoeg om een verhaal goed te presenteren. Het publiek moet ook weten dat het er is, en geroepen voelen om het verhaal op te zoeken.

Ik heb het altijd belangrijk gevonden dat het verleden herinnerd werd. Als ik dit niet vond, was het een vreemde keuze geweest om archeoloog te worden. Echter, tijdens dit project heb ik persoonlijk mogen zien hoe bepaalde geschiedenis nog steeds leeft in het bewustzijn van het publiek. Zij het door levende ooggetuigen, nabestaanden van ooggetuigen, of omwonenden die hun eigen anecdotes hebben over de moderne munitieruimingen. Dit heeft mijn eerdere gevoel versterkt: Niet alleen is het belangrijk dat het verleden herinnerd wordt, het publiek heeft hier ook oprecht behoefte aan. Exposities en andere publieks-acties zijn nodig, want archeologie doen wij niet voor de archeoloog.

7. Bibliografie

- Bijsterveld, W. v. (2020, December 31). *Gemeente Overzicht Apeldoorn*. Opgehaald van Allecijfers: <https://allecijfers.nl/gemeente-overzicht/apeldoorn/>
- Bosman, A. (2014). *De archeologie van modern oorlogserfgoed; rapport 3595*. Amersfoort: ADC ArcheoProjecten.
- Bossche, H. V. (2012). *Onroerend erfgoed en toegankelijkheid. Streven naar een betere toegankelijkheid in het kader van de algemene ontsluiting van publiek toegankelijk onroerend erfgoed*. Brussel: Onroerend Erfgoed.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2015, Mei 31). *Opleidingsniveau*. Opgehaald van CBS.nl: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/22/vooral-hoogopgeleiden-roken-minder/opleidingsniveau> (Laatst bekeken op 02-11-2022)
- Fraas, S. (2003). *Wachgeküßt; Verborgene Schätze der Fraureuther Porzellanfabrik*. Hohenberg: Deutsches Porzellanmuseum.
- Gander, T. (2008). *Enzyklopädie Deutscher Waffen 1939-1945*. Stuttgart: Motorbuch Verlag.
- Gemeente Apeldoorn. (2015). *Archeologische Beleidskaart 2015*. Apeldoorn: Gemeente Apeldoorn.
- Ginkel, E. v. (2017). *Archeologie van de oorlog; Opgegraven strijd*. Schoorl: Provincie Noord-Brabant.
- Ginkel, E. v. (2020). *Beladen bos; Het munitiedepot van Hoog Soeren 1941-2020*. Zwolle: Spa Uitgevers.
- Goede, J. d. (2020, 11 9). Interview over exposities. Apeldoorn.
- Goudriaan, R. (2020). *Museumcijfers 2019*. Amsterdam: Museumvereniging.
- Heerze, J. (2006). *Apeldoorn '40-'45; het verhaal achter de Apeldoornse oorlogsmonumenten*. Rijswijk: Debut.
- Herwaarden, L. I. (2021). *Verborgen verleden van park Berg en Bos*. Apeldoorn: SAGA.
- Historiek. (2017, December 13). Paleis Het Loo tijdens de Tweede Wereldoorlog. *Historiek*, p. Online.
- Hogervorst, S. (2015, 12 11). De oorlog in het museum. Herinnering en verbeelding. *Low Countries Historical Review*, pp. 1-3. Opgehaald van <https://bmgn-lchr.nl/article/view/6380/6419>
- Kimmich, C., Janetschek, H., Meyer-Ohlendorf, L., & al., e. (2012). *Methods for Stakeholder Analysis*. Bremen: Europaeischer Hochschulverlag GmbH & Co KG.
- Kok, R. (2013). *Archeologie van de Tweede Wereldoorlog; Rapportage 221*. Amersfoort: Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed.
- Koskamp, R. (2021, April 4). Bezoekers Oorlogscollectie '40-'45. (L. I. Herwaarden, Interviewer)
- Lammers, Y. (2018). *Offerte Inrichting Tentoonstelling vroegmiddeleeuwse ijzerproductie*. Roosendaal: Echo informatiedesign.
- Luttenberg, M. (2021, April 13). Bezoekers van de Canadian Walk. (L. I. Herwaarden, Interviewer)
- Max internetbureau. (2020, 5 7). *Canadianwalk.nl*. (Max) Opgeroepen op 2 24, 2021, van Canadianwalk: <https://canadianwalk.nl/>
- MKB-Nederland. (2020, maart 25). *Wat is de beste locatie voor mijn pand?* Opgehaald van MKBservicedesk: <https://www.mkb servicedesk.nl/bedrijfsvoering/kantoorruimte/wat-is-de-beste-locatie-voor-mijn-pand>
- Mol, A. (2020, Juli 13). Canadian Walk: ervaar de Apeldoornse bevrijding te voet. *ApeldoornDirect*, p. Online.
- Nales, T. (2014). *Transect-rapport 480*. Utrecht: Transect.
- Omroep Gelderland. (2019, Oktober 8). *Afstammeling van Wilhelminaboom krijgt plek in Londen*. Opgehaald van [gld.nl: https://www.gld.nl/nieuws/2426419/afstammeling-van-wilhelminaboom-krijgt-plek-in-londen](https://www.gld.nl/nieuws/2426419/afstammeling-van-wilhelminaboom-krijgt-plek-in-londen)
- Orie, B. (2021, April 13). Bezoekers van Warhistory 055. (L. I. Herwaarden, Interviewer)
- Pool (Regisseur). (2015). *Dat wat Blijft* [Film].
- Raad van Europa. (2022, 11 1). *Europees Verdrag inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed (herzien)*, Valletta, 16-01-1992. Opgehaald van [wetten.overheid.nl: https://wetten.overheid.nl/BWBV0002031/2007-12-12#Verdrag_1_Verdragtekst_Artikel9](https://wetten.overheid.nl/BWBV0002031/2007-12-12#Verdrag_1_Verdragtekst_Artikel9)
- Reinders, M. (2012). *Jaarrapport 2012 archeologische*. Apeldoorn: Gemeente Apeldoorn.

- Reinders, M. (2013). *Jaarrapport 2013 archeologische begeleiding explosievenopsporing Hoog Soeren, Berg en Bos, en Uddelse Heide*. Apeldoorn: Gemeente Apeldoorn.
- Reinders, M. (2014). Archeologie van het militaire achterland. *Westerheem*, 2014(1).
- Reinders, M. (2014). *Jaarrapport 2012 Archeologische Begeleiding Munitiezuivering Hoog Soeren*. Apeldoorn: SAGA.
- Reinders, M. (2015). *Jaarrapport 2013 archeologische begeleiding explosievenopsporing Hoog Soeren, Berg en Bos en Uddelse Heide*. Apeldoorn: Gemeente Apeldoorn.
- Reinders, M. (2017). Het Duitse munitiedepot bij Apeldoorn. *Terugblik* 40-45, 59(1).
- Reinders, M. (2017). *Jaarrapport tot en met 2011; Archeologische begeleiding explosievenopsporing Hoog Soeren (gemeente Apeldoorn)*. Apeldoorn: Gemeente Apeldoorn.
- Reinders, M. (2017). Towards an archaeology and geography of WW2 German munitions storage sites in northwest Europe. *Journal of Conflict Archaeology*, 12(1).
- Seweryn, S. (2009). *Archaeology in the service of the Nazis: Himmler's propaganda and the excavations at the hillfort site in Stary Dzierzgoń (Alt Christburg)*. Lietuvos Archeologija.
- Smit, M. (2018). *Archeologisch Jaaroverzicht 2018*. Apeldoorn: Gemeente Apeldoorn.
- Tijink, C. (2005). *Apeldoorn in de Tweede Wereldoorlog; Een kroniek*. Apeldoorn: CODA.
- Tubbs, F. (2000). *Stahlhelm: Evolution of the German Steel Helmet*. Kent: Kent State University Press.
- United States War Department. (1943). *German Infantry Weapons*. Philadelphia: U.S. Army Military History Institute.
- Vernimme, N. (2010). *Omgaan met Oorlogserfgoed*. Brussel: VIOE.
- Visch, H. (2000, mei 2). de Man met Twee Hoeden. *Plaque bij het standbeeld*. Apeldoorn, Gelderland, Nederland: Gemeente Apeldoorn.
- Vlis, I. v. (2012). *Militairen op de Veluwe; Een geschiedenis van landschap & bewoners*. Amsterdam: Boom.
- Willems, I. (2020, Juni 1). Persoonlijke verhalen van Canadese veteranen en Apeldoorners in audiotour Canadian Walk. *De Stentor*, p. Online.
- Wonnacott, T. (1990). *Introductory Statistics (5th edition)*. London: University of Western Ontario.
- Zhou, L.-F. (2020, Januari 13). Do you see the “face”? Individual differences in face pareidolia. Opgehaald van Cambridge.org: <https://www.cambridge.org/core/journals/journal-of-pacific-rim-psychology/article/do-you-see-the-face-individual-differences-in-face-pareidolia/AoE7CE5BC74E8CBB2FB922F69EC4F763>

Bijlagen

Om context te geven aan het verantwoordingsdocument dat u zojuist heeft gelezen zijn enkele bijlagen nodig. Dit zijn de notities van de uitgevoerde interviews, en het draaiboek dat dient als eindproduct van het project. De notities staan hieronder, in ditzelfde document. Het draaiboek is als apart document bijgevoegd.

8.1 Interviews

Interview met Jannet de Goede

Hieronder volgt een samenvatting van een interview dat is gehouden met Jannet de Goede, curator van het Kröller Müller museum. Van dit gesprek is helaas geen exacte transcriptie. Mijn eigen woorden zijn dikgedrukt.

Wat zijn de vragen die ik mijzelf moet stellen voordat ik een expositie opzet?

Het allerbelangrijkste is: Wat wil je vertellen? Een tentoonstelling begint met een algemeen vermoeden: Het gaat over deze periode, je zal dit soort materiaal hebben. Je moet voordat je begint in één zin willen kunnen vertellen waar het over gaat. Aan het einde van de tentoonstelling heeft de bezoeker één hele belangrijke beleving gehad. Die notie is het centrale punt van de tentoonstelling. De rest hangt daar metaforisch omheen.

Ga op zoek naar een persoonlijk verhaal, of een héél bijzonder voorwerp. Maar zoek een hoofd-ding. Vaak realiseer je je dit pas als de tentoonstelling open is, maar het helpt om het een paar keer te proberen uit te leggen aan vrienden en familie. Bedenk op die manier 'wat wil je nu eigenlijk zeggen'?

Als je weet wat mensen moeten leren weet je ook waar je alles neer moet zetten en hoe je het publiek moet sturen. Je herhaalt constant dezelfde boodschap, maar gebruikt hiervoor constant verschillende objecten en teksten. Maar alles leidt terug naar je éne belangrijke les. Alles moet nieuw licht schijnen op je hoofdonderwerp.

Je moet voor jezelf duidelijk hebben wat je boodschap is, maar moet dat ook aan het begin duidelijk maken aan je publiek. De ene tentoonstellingsmaker vertelt gewoon 'dit is wat ik wil vertellen, en hier zijn 5 voorwerpen die dat laten zien'. De ander is veel poëtischer. De introductietekst dient om te vertellen wat voor boodschap belangrijk is. Alle tekst moet 'verstaanbaar Nederlands' zijn. Dus geen wollige taal, maar duidelijk. Je wilt dat mensen je begrijpen. Jij weet precies waar het over gaat, maar het publiek niet. Als ze dat wel wisten hadden ze niet hoeven komen. WAAROM zijn DEZE voorwerpen hier te zien?

Hoe wordt rekening gehouden met blinden en slechtziende- of doven en slechthorenden?

Hiervoor zijn bijzondere rondleidingen, waarin andere tekst wordt gebruikt wordt die vaak de kunstwerken meer beschrijft. Doven redden zich meestal prima. Helaas voor kunstwerken met geluid kan er weinig gedaan worden.

Houd rekening met minder-validen en rolstoelen. Probeer vitrines op een afstand van 1.10 of 1.20 meter te houden. Vitrines zijn vaak veel te hoog voor mensen die zitten. Zet dus de bordjes met tekst op een hoogte dat mensen het in een rolstoel ook kunnen lezen.

Er wordt geklaagd over de leesbaarheid van de tekst. Zorg ervoor dat deze groot is, en goed leesbaar op een afstand. Zet potentieel je bril af en probeer het dan. Spreek dit goed af met je eventuele vormgever.

Wat zijn de grootste kostenposten van een expositie?

Kosten zitten snel in beeld en geluid. De vormgeving is geen groot probleem. Als de vitrines nog gemaakt moeten worden, glas bestelt, meubels gebouwd gaat het budget gigantisch omhoog. Als er al een vormgeving is kan het met 1500 Euro al.

Zijn er bepaalde valkuilen waar een expositiemaker van bewust moet zijn?

Je bent snel geneigd om veel te veel te willen laten zien en vertellen. Dat is geen groot probleem, maar de sterkste tentoonstellingen zijn degene die heel precies zijn. Dus die gaan over één voorwerp, één inzicht. Kill your darlings, net als in schrijven. Vraag vooral de experts, in dit geval de archeologen, de oren van de kop. Zij weten de details. Jij bent de zeef voor deze details en bepaald wat belangrijk is, en wat een rode draad of een leuk haakje is. Dat is niet aan hen, maar aan jou. Maar laat ze je alles vertellen. Jij bent degene die de redactie voert over wat getoond en verteld gaat worden. Jij kan wegen wat relevant is voor jouw verhaal, en wat je de bezoeker wilt laten zien.

Interview met Barry Orie

Hieronder volgt een samenvatting van een interview dat is gehouden met Barry Orie, ex-beheerder van War History 055. Van dit gesprek is helaas geen exacte transcriptie. Mijn eigen woorden zijn dikgedrukt.

Is er een bepaalde doelgroep die het meest wordt aangetrokken tot War History 055?

Voor het grootste deel zijn dit jongere kinderen, of ouderen die komen voor herinneringstoerisme. Deze ouderen hebben zelf de oorlog nog meegemaakt, of zijn opgegroeid met verhalen van een ooggetuige. Zij komen hier om hun herinneringen een plek te geven, en om in een veilige omgeving oog in oog te komen met de objecten uit hun eigen verhalen.

Is er iets dat War History 055 doet om deze doelgroepen expres aan te trekken?

Niet bewust. De beste manier om publiciteit te krijgen is met behulp van de pers.

In welke tijd van het jaar trekt War History 055 de meeste bezoekers?

In de zomermaanden.

Interview met Rien Koskamp

Hieronder volgt een samenvatting van een interview dat is gehouden met Rien Koskamp, beheerder van Oorlogscollectie 40-45. Van dit gesprek is helaas geen exacte transcriptie. Mijn eigen woorden zijn dikgedrukt

Is er een bepaalde doelgroep die het meest wordt aangetrokken tot Oorlogscollectie 40-45??

Voornamelijk de allerjongste, en de aller oudste van de samenleving. Kinderen komen hier vaak als schoolreisje. De meest enthousiaste onder hen komen later terug, en slepen dan hun ouders mee.

Is er iets dat Oorlogscollectie 40-45 doet om deze doelgroepen expres aan te trekken?

Nee. Wij staan hier al zo lang, dat we bekend zijn in de omgeving.

In welke tijd van het jaar trekt Oorlogscollectie 40-45 de meeste bezoekers?

In de zomermaanden.

Interview met Michaela Luttenberg

Hieronder volgt een samenvatting van een interview dat is gehouden met Michaela Luttenberg, vertegenwoordiger van het Canadian Walk project. Van dit gesprek is helaas geen exacte transcriptie. Mijn eigen woorden zijn dikgedrukt.

Is er een bepaalde doelgroep die het meest wordt aangetrokken tot de Canadian Walk?

Dit is lastig te zeggen, omdat de Canadian Walk een wandelroute door Apeldoorn is. Wij hebben geen inzicht in wie de app download. Wel weten we dat veel schoolklassen de route volgen.

Is er iets dat War History 055 doet om deze doelgroepen expres aan te trekken?

Lokaal nieuws kan hier goed mee helpen. Verder staat de Canadian Walk buiten, in het centrum van Apeldoorn. Wanneer mensen de stolpen langs de weg zien, of andere mensen de route zien lopen, is dit al reclame.

In welke tijd van het jaar trekt War History 055 de meeste bezoekers?

Omdat de gehele expositie buiten plaats vindt wordt deze voornamelijk in de zomermaanden afgelopen. De Covid-19 pandemie is eigenlijk heel goed geweest voor de Canadian Walk. Veel scholen in de omgeving waren op zoek naar manieren om buiten les te geven, waardoor het afgelopen jaar veel schoolklassen de route hebben afgelopen.

8.2 Resultaten Enquête

Hieronder volgen de vragen die zijn gesteld in de enquête, gevolgd door de gegeven antwoorden. Naast ieder antwoord staat hoe vaak dit antwoord gegeven is. De antwoorden staan op volgorde meest tot minst voorkomend.

Vraag 1: Waar woont u?

Antwoorden:

Noordoost: 13

Zuidoost: 11

Centrum: 9

West: 6

Zuidwest: 4

Zuid: 3

Oost: 2

Vraag 2: Wat is uw geslachtsidentiteit?

Antwoorden:

Man: 29

Vrouw: 27

Vraag 3: Hoe oud bent u?

Antwoorden:

41-50: 17

70+: 12

61-70: 12

51-60: 8

18-24: 3

31-40: 2

25-30: 2

Vraag 4: Wat is het niveau van uw hoogste afgeronde opleiding?

Antwoorden:

Niveau 4: 26

Niveau 3: 13

Niveau 5: 11

Niveau 2: 4

Niveau 1: 2

Vraag 5: Wat weet u al over het munitiedepot bij Hoog Soeren?

Antwoorden:

Ik ben bekend met de saneringswerkzaamheden en het munitiedepot: 29

Ik heb nog nooit van de saneringswerkzaamheden of het munitiedepot gehoord: 17

Ik ben bekend met de saneringswerkzaamheden, maar weet niet waar deze voor zijn: 10

Vraag 6: Hoe ver bent u bereid te reizen voor een expositie?

Antwoorden:

Naar de andere kant van gemeente Apeldoorn: 41

Binnen het standscentrum van Apeldoorn: 10

Naar de andere kant van de stad Apeldoorn: 4

Het moet binnen mijn wijk blijven: 1

Vraag 7: Welk van de volgende musea heeft u eerder bezocht?

Antwoorden:

Airborne Museum: 32

Canadian Walk: 18

Geen: 17

Museum Bronbeek: 16

Herrinneringscentrum Apeldoornsche Bosch: 11

Oorlogsmuseum Beekbergen: 9

Buitenmuseum 75 jaar Vrijheid: 5

Oorlogscollectie 40-45: 4

Vraag 8: In welk seizoen maakt u de meeste museumbezoeken?

Antwoorden:

Zomer: 26

Lente: 14

Herfst: 11

Winter: 5

Vraag 9: Op een schaal van 1 tot 10: Hoe veel interesse heeft u in de Tweede Wereldoorlog?

Antwoorden:

8: 14
7: 14
9: 13
10: 10
6: 2
4: 2
5: 1

Vraag 10: Hoe groot schat u de kans dat u de expositie zal bezoeken?
Antwoorden:

Bijna zeker: 25
Een grote kans: 14
Een matige kans: 10
Een kleine kans: 4
Geen kans: 3

Vraag 11: Wat is voor u de belangrijkste reden om een museum te bezoeken?
Antwoorden:

Om nieuwe dingen te leren: 24
Om interessante of mooie objecten te zien: 21
Anders: 8
Om tijd te vullen: 3